

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

GIDA ve İÇECEK SEKTÖRÜ RAPORU (2021)

SANAYİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

**Sektörel Raporlar ve
Analizler Serisi**

İÇİNDEKİLER

Şekiller Listesi.....	3
Tablolar Listesi.....	4
Kısaltmalar Listesi.....	5
YÖNETİCİ ÖZETİ	6
1-SEKTÖRÜN DÜNYA EKONOMİSİNDEKİ VE ÜLKEMİZDEKİ DURUMU	8
1.1 Sektörün Dünyadaki Genel Durumu	8
1.2 Sektörün Türkiye’deki Genel Durumu.....	11
1.3 Sektördeki Üretim Eğilimleri Ve Üretilen Başlıca Ürünler	11
1.4 Sektörün Alt Sektörleri Ve Etkileşim Halinde Olduğu Diğer Sektörler	13
1.5 Sektörün Bölgesel Yapısı Ve Kümelenmeler.....	13
1.6 Sektörün Kapasite Kullanımı	14
1.7 Sektörün İşyeri Sayısı ve İstihdamı.....	15
1.8 Sektörün Üretim Endeksi	16
1.9 Gıda Ve İçecek Sanayi’nde Katma Değer.....	16
1.10 Sektörün Cirosu.....	18
1.11 Sektörün Ar-Ge Faaliyetleri	18
1.12 Sektörün Elektrik Tüketimi	21
1.13 Sektörün Dış Ticareti	21
1.14 Sektörün Maliyet Bileşenleri.....	23
1.15 Sektörün Geleceği	23
2. SEKTÖRÜN YILLIK DEĞERLENDİRMESİ.....	26
2.1 Son Dönemdeki Sektöre İlişkin Türkiye ve Dünyadaki Gelişmeler	26
2.2 Sektörün Üretim Endeksi Değerlendirmesi.....	27
2.3 Sektörün Kapasite Kullanım Oranı Değerlendirmesi.....	28
2.4 Sektörün İhracat ve İthalat Değerlendirmesi.....	29
2.5 Sektörün Ciro Değerlendirmesi.....	30
3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	31
Kaynakça.....	34

Şekiller Listesi

Şekil 1: Küresel Gıda ve İçecek Sektöründeki İhracat Büyüklükleri.....	8
Şekil 2: Bölgelere Göre Gıda ve İçecek İşletme Sayıları ve En Fazla İşletmeye Sahip İller.....	14
Şekil 3: Kapasite Kullanım Oranı (Ağırlıklı Ortalama %).....	14
Şekil 4: İstihdam Endeksi Yıllık Ortalama	16
Şekil 5: Sanayi Üretim Endeksi Yıllık Ortalama	16
Şekil 6: Katma Değerin Sektörlere Göre Dağılım Grafiği.....	17
Şekil 7: Sektörün Ciro Endeksi	18
Şekil 8: 2015-2020 Gıda ve İçecek Sektörü Dış Ticareti.....	22
Şekil 9: Gıda Ürünleri İmalatı Sanayi Üretim Endeksi.....	27
Şekil 10: İçecek İmalatı Sanayi Üretim Endeksi.....	27
Şekil 11: Gıda Ürünleri İmalatı Kapasite Kullanım Oranı (Aylık %).....	28
Şekil 12: İçecek İmalatı Kapasite Kullanım Oranı.....	28
Şekil 13: Gıda, İçecek ve Tütün Sektörü İhracat Miktar Endeksi.....	29
Şekil 14: Gıda ve İçecek Sektörü İthalat Miktar Endeksi	29
Şekil 15: Gıda Ürünleri İmalatı Ciro Endeksi	30
Şekil 16: İçecek İmalatı Ciro Endeksi.....	30

Tablolar Listesi

Tablo 1: Dünyada Tarımsal Üretimde ilk 10 Ülke ve Türkiye	9
Tablo 2: AB’de Gıda ve İçecek Sanayindeki Bazı Büyüklükler.....	9
Tablo 3: AB Gıda ve İçecek Sektörü Dış Ticaret Rakamları (Milyar \$)	10
Tablo 4: AB-28’in Dış Ticarete En Fazla Ticaret Yaptığı Ülkeler 2020 (Milyar \$)	10
Tablo 5. Yurt Dışında Yerleşik Kişilerin Türkiye'deki Doğrudan Yatırımlarının Sektörlere Göre Dağılımı.....	11
Tablo 6: Bazı Tarım Ürünlerinin Sanayide Kullanma Oranları.....	13
Tablo 7: Sektörün İşyeri Sayısı ve İstihdamı	15
Tablo 8: Gıda ve İçecek Sanayinde Sektör Bazında Katma Değer (Milyar TL)	17
Tablo 9: Sektörün Cirosu	18
Tablo 10: Sektörün AR-GE Faaliyetleri.....	19
Tablo 12: Tüketici Gruplarına Göre Elektrik Tüketim Oranları	21
Tablo 13: Yıllara Göre Turizmde Gıda ve İçecek Harcamaları	22

Kısaltmalar Listesi

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AR-GE	: Araştırma Geliştirme
GİMDES	: Gıda ve İhtiyaç Maddeleri Denetleme ve Sertifikalama Araştırmaları Derneđi
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
FAO	: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
HACCP	: Tehlike Analizi ve Kritik Kontrol Noktaları
ISO	: Uluslararası Standartlar Organizasyonu
KKO	: Kapasite Kullanım Oranı
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
NACE	: Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistikî Sınıflaması
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
IFOAM:	: Uluslararası Organik Tarım Hareketleri Federasyonu
COST	: Avrupa Bilim ve Teknoloji İşbirliği
ISIC	: Uluslararası Standart Sanayi Sınıflaması
Covid-19	: Yeni Koronavirüs Hastalığı
UN	: Birleşmiş Milletler
FAO	: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
FIBL	: Organik Tarım Araştırma Enstitüsü
GWh	: Gigawatt saat
BEC	: Geniş Ekonomik Grupların Sınıflaması
TAGEM	: Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu

YÖNETİCİ ÖZETİ

İnsanlar için vazgeçilmesi mümkün olmayan gıdanın sürdürülebilir ve güvenilir temini toplumların sağlığı, geleceği ve bağımsızlığı açısından son derece önemlidir. Gıdaların arzının, talebi etkileyen unsurlar dikkate alınarak geliştirilmesi günümüzde sektörel büyümenin önemli bir faktörü olarak görülmektedir.

Gıda ve içecek üretim faaliyetinin yakın ilişkili olduğu tarım sektörünün gelişimi de aynı şekilde önemlidir. Tarımsal üretim, gıdanın güvenli geleceğinin teminatıdır.

Son dönemde yeterli ve dengeli beslenme sürecinde gıda güvenliği, gıda güvenilirliği, gıda savunması, gıda stokları, tarımsal yapı ve hammadde kaynaklarının maliyeti, tarımsal ürünlerin alternatif kullanım alanları, akıllı tarım uygulamaları, çevre kirliliği ve çevrenin korunması gibi konular ön plana çıkmıştır.

Tarımsal üretimin bir kısmı doğrudan taze olarak tüketilirken, bir kısmı sanayide hammadde olarak işlenip ambalajlı gıdalara dönüştürülmektedir. Artan ve farklılaşan tüketici eğilimi karşısında, günümüzde gıda ürünlerinde ambalaj, uzun ömürlülük ve güvenilirlik önemli hale gelmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından açıklanan 2020 yılı GSYH verilerine göre 2020'de yüzde 1,8 oranında büyüme gerçekleşmiştir. Üretim yöntemine göre dört dönem toplamıyla elde edilen yıllık GSYH, zincirlenmiş hacim endeksi olarak (2009=100), 2020 yılında bir önceki yıla göre %1,8 artmıştır. Üretim yöntemine göre cari fiyatlarla GSYH, 2020 yılında bir önceki yıla göre %16,8 artarak 5 trilyon 47 milyar 909 milyon TL olmuştur. Önemli bir bölümünü gıda harcamalarının oluşturduğu yerleşik hane halkının nihai tüketim harcamaları, 2020 yılında bir önceki yıl zincirlenmiş hacim endeksine göre %3,2 artmıştır. Hanehalkı tüketim harcamalarının GSYH içindeki payı %56,4 olmuştur. Gıda ve içecek işletmelerinin sayısı SGK verilerine göre 46.714 olup bu sayı imalat sanayii işletmelerinin yıllara göre yaklaşık %10-12 arasında değişen bir oranını oluşturmaktadır. İşletme sayısındaki fazlalık çok sayıda küçük işletmenin sektörde yer aldığına işaret etmektedir. İmalat sanayiinde istihdam edilenlerin yıllara göre değişmekle birlikte yaklaşık %10-13'ü yine gıda ve içecek sanayiinde çalışmaktadır.

Sektörün Ar-Ge'ye ayırdığı kaynakların imalat sanayii içerisindeki payının % 1,8'lerde kalması küresel rekabet açısından geliştirilmesi gereken bir yön olarak görülmektedir. Türkiye'de gıda işletmelerinde üretim artışını sağlamak ve kapasite kullanımını artırmak için gelişmiş dünya ülkelerinde olduğu gibi tarımla etkin koordinasyonu sağlamak gerekir. Gıda ve içecek sanayiinde oluşturulan kapasite kullanımının yıllardır % 60-70 düzeyinde kalmasının temelinde, nitelikli hammadde yetersizliği, teknik bilgi, sermaye yetersizliği, üretim ve satış alanlarında karşılaşılan sorunlar yatmaktadır.

Ülkemizde gıda sanayi net dış ticaret fazlası veren bir sanayi dalı olarak dikkati çekmektedir. Bu bağlamda, sektörün dünya ekonomisinde yükselen tüketim eğilimlerine, krizlere ve değişimlere, bu arada ülke içinde değişen arz ve talep koşullarına uyumu ve yeni gelişmelere karşı kısa ve uzun vadeli stratejilerinin belirlenmesi zorunludur.

Türkiye açısından tarım ve gıda sektörlerinden elde edilecek gelir artışı toplum refahı, zenginliği ve yaşam kalitesini arttırmada önemli bir potansiyeldir. Sektör; toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamlarını şekillendirmeye ve ülkemizin sürdürülebilir büyümesine yardımcı olmaya

devam etmektedir. Bu bağlamda; üretim faaliyetlerinden azami yararı sağlamak için tarım ve gıda sektörlerinde yapılan çalışmaların bilim ve teknolojinin ışığında yürütülmesi büyük önem arz etmektedir.

Ekonomide yerel ve ulusal düzeyde birçok faaliyetle ilişki içinde olan gıda ve içecek sektörü sürekli değişim halinde olup teknolojik gelişmelere açıktır. Kırsal kaynakların kullanılması, işgücünün değerlendirilmesi ve alt yapının geliştirilmesinde gıda sanayi önem kazanmaktadır. Bölgesel gelir eşitsizliklerinin giderilmesinde kırsal alanlara yapılan gıda ve içecek sanayi yatırımlarının önemi büyüktür.

Gıda ve içecek sektörü, Türkiye'nin sürdürülebilir ve kapsamlı büyümesinin sağlanması konusunda üzerine düşeni yapmaya odaklanmış durumdadır. TÜİK'in gıda ve içecek ithalat-ihracat verilerine göre; sektör 2020 yılını yaklaşık 7,6 milyar dolarlık (TÜİK, ISIC Rev.4) artı değer ile kapatmıştır.

Türkiye; gıda ürünlerinin üretimi, işlenmesi, Avrupa ve Ortadoğu pazarlarına ihracat konusunda bölgesel üs konumundadır. Türkiye'nin 600 milyon nüfusa ulaşan yakın coğrafyasında önemli bir ekonomi oluşturduğu ve şu anda % 1,5 civarında olan bu bölgedeki pazar payını önümüzdeki on yıl içerisinde % 3'e çıkarması hedeflenmektedir.

2020 ve 2021 yılının şimdikiye kadarki kısmında bir numaralı gündem maddesi, tüm dünyayı etkisi altına alan coronavirüs salgını olmuştur. Pandeminin Ülkemizde görülmeye başlamasıyla birlikte yaşanan ilk endişelerden biri de yeterli ve besleyici gıdaya ulaşmada sıkıntı yaşanıp yaşanmayacağı olmuştur. Fakat takip eden günlerde sağlam tarım ve gıda sanayi altyapımızla birlikte bu endişe ortadan kalkmış ve gıda güvencesi anlamında herhangi bir sorun yaşanmamıştır. Gıda sanayi kuruluşlarımız üretime devam etmiştir.

Gıda ve içecek sektörünün kapasite kullanım oranları incelendiğinde sektörün pandemiden belli ölçüde olumsuz yönde etkilendiği görülmektedir.

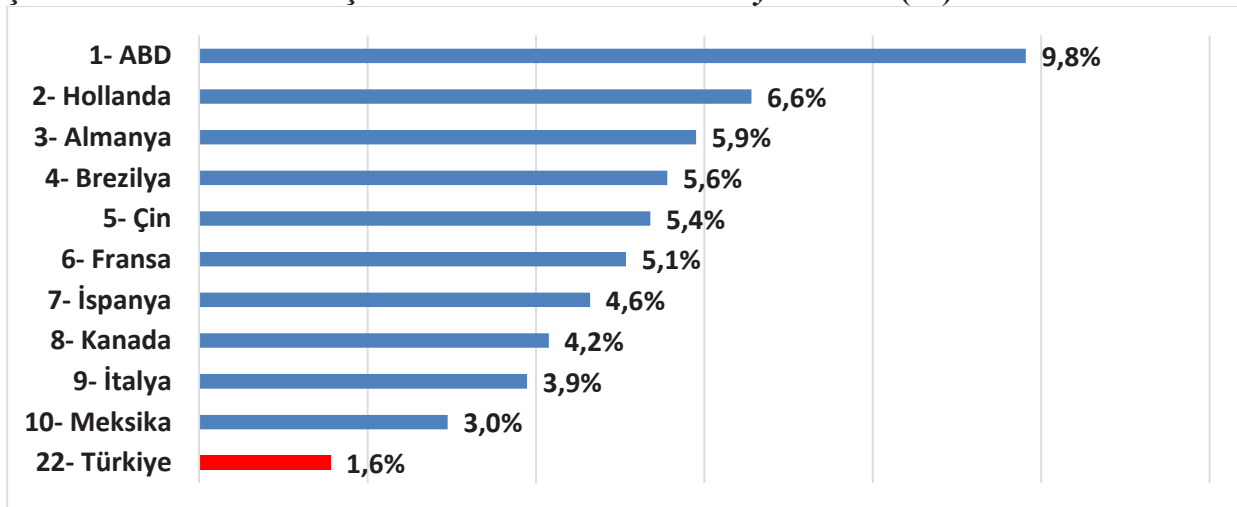
1-SEKTÖRÜN DÜNYA EKONOMİSİNDEKİ VE ÜLKEMİZDEKİ DURUMU

Günümüzün en önemli sosyo-ekonomik etkilerine sahip olan sanayi dallarından birisi olarak kabul edilen gıda sanayi, birçok alt dalları bünyesinde barındıran bir faaliyet kolu olarak öne çıkmaktadır. Dünyada ve Türkiye’de gıda sanayi son yıllarda büyük bir değişim göstermektedir. Bu değişim, üretim ve tüketim yapısına, organizasyona, iç ve dış ticarete, şirket yönelimlerine ve uygulanan politikalara etkiye bulunmaktadır. Emek yoğun bir sisteme dayalı olarak gelişen gıda sanayi; tarımsal ürünlerin değerlendirilmesi, sanayiye hammadde temini, istihdama katkısı ve halkın dengeli beslenmesiyle doğrudan ilişkili olup dünyadaki tüm ülkelerde sosyo-ekonomik açıdan stratejik bir öneme sahiptir.

Dünyada gıda sanayi ve perakendeciliği ekonomik açıdan giderek büyüyerek hayatımızı daha çok etkileyen bir konuma gelmiştir. Bu alanda sıkça spekülasyon davranış ve haksız kazançlar söz konusu olabilmektedir. Bu durum açlık için daha büyük bir tehlike anlamına gelmekte ve etkileri ülkemizde de hissedilmektedir. İnsanların temel gereksinim ürünlerinin büyük ölçülerde kârlılığa konu olması tehlikeli bir durumdur. Bu yapı insanların gıdaya ulaşmasını sorunlu kılacak, hatta zorlaştıracaktır. Son yıllarda dünyada gıda fiyatları arz-talep dengesi, küresel ısınma ve teknik nedenler yanında spekülasyon hareketlerden etkilenerek belirlenmektedir. Nüfus artışı, küresel iklim değişimleri, üretimdeki azalmalar ve bazı ülkelerde (Çin, Hindistan gibi) görece refah artışı ile artan talep, buna karşılık tarım alanlarındaki azalma ve tarım ürünlerinin biyoyakıt amaçlı üretimi ile arz baskılanmakta, gıda fiyatları artış göstermektedir. Dünyanın önde gelen çok uluslu şirketleri; Afrika, Latin Amerika ve Güneydoğu Asya ülkelerinde milyonlarca hektarlık tarım arazisi kiralarak, tarım-gıda ürünlerine yatırım yapmaktadırlar. Hatta Çin, Hindistan ve Körfez Ülkeleri de Pakistan, Sudan, Vietnam, Kamboçya ve Myanmar gibi ülkelerde tarım arazileri kiralarak, kendi halklarının uzun dönemli gıda güvenliğini garanti altına almaya çalışmaktadırlar. Özetle 21. yüzyıl dünyasında ülkeler arasındaki mücadelenin petrol, maden gibi enerji kaynakları üzerinde olacağını düşünülürken, sağlıklı gıda temini konusunun da hesaba katılması gerekmektedir. 2019 yılının sonlarında ortaya çıkan ve günümüzde devam etmekte olan covid-19 pandemisi sağlıklı gıda temini ve gıda güvencesi hususunun önemini bir kez daha gözler önüne sermiştir.

1.1 Sektörün Dünyadaki Genel Durumu

Şekil 1: Küresel Gıda ve İçecek Sektöründeki İhracat Büyüklükleri (%)

Kaynak: Un Comtrade, Broad Economic Categories - Food And Beverages, 2020

Grafikte görüldüğü gibi ABD küresel gıda ve içecek sektöründe % 9,8'lik pay ile ihracatta birinci yer alırken Türkiye % 1,6'lık pay ile 22. sırada yer almıştır.

Tablo 1: Dünyada Tarımsal Üretimde ilk 10 Ülke ve Türkiye

Sıra	Ülke	Tarımsal Üretim Değeri (\$)
1	Çin	883.658.208
2	Hindistan	418.541.343
3	ABD	341.538.431
4	Brezilya	142.681.112
5	Endonezya	111.068.756
6	Japonya	97.526.984
7	Rusya Federasyonu	76.242.045
8	Fransa	74.010.064
9	Pakistan	59.627.485
10	İran	56.982.592
11	Türkiye	54.094.438

Kaynak: FAO, 2018

Tablo 1' de görüldüğü üzere dünyada tarımsal üretim lideri Çin'dir. Hindistan, ABD ve Brezilya Çin'i takip eden ülkelerdir. Türkiye ise gıdaya yönelik tarımsal üretimde 11. sırada yer almaktadır.

Tablo 2: AB'de Gıda ve İçecek Sanayindeki Bazı Büyüklükler

Ciro: 1,205 Milyar Euro	Çalışan: 4,82 Milyon Kişi	Şirket: 291.000 Adet
Hane Halkı Tüketim Oranı: % 20,7	Katma Değer Üretimi: % 1,9 (AB GSYH'sına göre)	Ar-Ge Harcaması: 2,9 Milyar Euro

Kaynak: Food Drink Europe Data & Trends 2020

Gıda ve içecek sektörü, AB’de ekonomiye pozitif katkı sağlayan en büyük sektörlerin başında gelmektedir.

Tablo 3: AB Gıda ve İçecek Sektörü Dış Ticaret Rakamları (Milyar \$)

AB Dış Ticareti	2019	2020	Artış Oranı
İhracat	143,7	177,8	% 23,7
İthalat	129,7	133,6	% 3
Dış Ticaret Dengesi	14	44,2	% 214,9

Kaynak: Un Comtrade, Broad Economic Categories - Food And Beverages (AB-28)

AB’nin sektörde yaptığı ihracata bakıldığında bir önceki yıla göre artış gösterdiği ve pozitif bir dış ticaret dengesine sahip olduğu görülmektedir. Artış hızına bakıldığında ise ihracatta gerçekleşen artış oranının ithalattaki artışa göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 4: AB-28’in Dış Ticarete En Fazla Ticaret Yaptığı Ülkeler 2020 (Milyar \$)

Ülke	İhracat Değeri	Ülke	İthalat Değeri
Birleşik Krallık	39,0	Birleşik Krallık	15,2
ABD	22,4	ABD	9,4
Çin	18,7	Brezilya	8,3
İsviçre	9,0	Norveç	7,6
Japonya	5,7	Türkiye	5,5
Rusya	5,5	İsviçre	4,9
Norveç	4,7	Çin	4,9
Sudi Arabistan	4,3	Ukrayna	4,5
Kanada	3,9	Fildişi Sahilleri	4,2
Avustralya	3,4	Fas	4,1

Kaynak: Un Comtrade, Broad Economic Categories - Food And Beverages

AB gıda ve içecek sanayi 2020 yılında 39 milyon \$ ile en fazla Birleşik Krallık’a ihracat gerçekleştirmiştir. ABD, Çin ve İsviçre AB’nin diğer önemli ihracat partnerleridir. AB ithalatında da lider konumda olan Birleşik Krallık’ı ABD, Brezilya ve Norveç takip etmektedir. Türkiye ise 5,5 milyar dolar ile AB’nin en büyük 5. ithalat partneri konumundadır.

Önemli bir ticaret ortağımız olan AB’de gıda güvenliği mevzuatının 2004 yılı sonrası oluşturulması ve 2000’li yılların ikinci yarısı söz konusu uygulamaların yaygınlaştırılması ve tüketicileri korumaya yönelik yeni bilimsel çalışmalar sonucu mevzuat ve uygulamalarının geliştirilmesiyle geçmiş olup AB’ye sonradan katılan Doğu Avrupa ülkelerinin yeni gıda mevzuatına uyumu ve tek pazara entegrasyonu bir diğer önemli gelişme eksenini oluşturmuştur.

1.2 Sektörün Türkiye'deki Genel Durumu

Türkiye, gıda alanında üretim gücünü tarımsal üretimden almaktadır. Aynı zamanda Türkiye FAO verilerine göre 2018 yılı itibariyle 54 milyar dolarlık (Tablo 1) tarımsal üretimi ile dünyanın 11. büyük tarım ülkesi konumundadır.

Türk gıda ve içecek sektörü, yabancı yatırımcılar için en cazip alanlardan birini oluşturmaktadır. Küresel yatırımcılara kârlı yatırım fırsatları sunduğundan sektörde 2017 yılından bu yana yaklaşık 960 milyon ABD doları tutarında doğrudan yabancı yatırım yapılmıştır. 2020 yılında imalat sanayine yapılan uluslararası doğrudan yatırımların önemli bir bölümü; yaklaşık % 7,3 kadarı gıda, içecek ve tütün ürünlerine yapılmıştır. (Tablo 5).

Tablo 5. Yurt Dışında Yerleşik Kişilerin Türkiye'deki Doğrudan Yatırımlarının Sektörlere Göre Dağılımı (Milyon \$)

SEKTÖR	2017	2018	2019	2020
A.Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık	29	34	23	19
SINAI SEKTÖRLER	2.022	2.706	2.103	1.273
C.İmalat	1.202	1.934	1.930	1.089
CA.Gıda, İçecek ve Tütün Ürünleri İmalatı	198	456	226	80
D.Elektrik, Gaz, Buhar ve İklimlendirme Üretimi ve Dağıtımı	371	687	89	51
E.Su Temini, Kanalizasyon, Atık Yönetimi ve İyileştirme Faaliyetleri	1	4	1	1
HİZMETLER SEKTÖRÜ	5.350	3.959	3.752	4.383
TOPLAM	7.401	6.699	5.878	5.675

Kaynak: Merkez Bankası, EVDS Akım (NACE.REV.2.)

1.3 Sektördeki Üretim Eğilimleri Ve Üretilen Başlıca Ürünler

AB'ye uyum çerçevesinde 2010 yılında 5996 sayılı "Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu"nun kabulü ile birlikte gıda güvenliği ile ilgili yatırımlara ağırlık verilmiştir ve vermeye devam etmektedir. Bunlar;

- Teknolojik iyileştirmeler,
- HACCP uygulamaları (organizasyon- kadro, laboratuvar, kontrol cihazları vb.),
- İzlenebilirliğin sağlanması (kalite sistemleri, depolama, tedarikçi zinciri, perakende zincir vb.) şeklinde özetlenebilir.

Bu yatırımlar kadar çalışanların eğitimlerine de gereksinim vardır. AB'ye uyum sağlama süresinde gıda sanayinin dikkat etmesi gereken diğer önemli bir konu çevre yaptırımlarıdır. Mülga Çevre ve Orman Bakanlığı açıklamasına göre, AB'ye uyumun Türk sanayi ve kamu kurumlarına 68 milyar Euro'luk bir fatura getireceğinden söz edilmektedir. Bu miktarın 18 milyar Euro'luk kısmı özel sektör tarafından gerçekleştirilecektir. Gıda sanayinin çevreye uyumlu yapılandırılması yanında üretim aşamasında oluşabilecek katı, sıvı atıklarla baca gazları (emisyon) kirliliklerini de kabul edilmiş standartlara çekmek için yatırımlarını düzenlemesi kaçınılmazdır. Özellikle sıvı atık yönetimi için atık su yatırımları ile gaz atık yönetimi için doğal gaz geçiş yatırımları öncelik kazanacaktır.

Son yıllarda tohumculuk ve organik tarımdaki gelişmeler ciddi yatırım alanları olarak girişimcileri beklemektedir. Dünya’da organik tarım hızla gelişme göstermektedir. Son 20 yılda Avrupa, Kuzey Amerika ve Japonya’da organik ürüne talep artmıştır. Uluslararası Organik Tarım Hareketleri Federasyonu (IFOAM) ve FIBL Araştırma Enstitüsü’nün yayınladığı Şubat 2017 raporuna göre dünyada 2.4 milyon üretici tarafından, 50.9 milyon hektar alanda organik tarım yapılmaktadır. Organik tarım alanları, son 15 yıl içinde % 356 genişleme göstererek 14.9 milyon hektardan bu rakamlara ulaşmıştır. En fazla organik tarım arazisine sahip ülkelerin başında ise 22.7 milyon hektar ile Avustralya gelmektedir. (toplam organik alanların % 45’i). Onu 3.1 milyon hektar ile Arjantin ve 2 milyon hektar ile ABD, 2 milyon hektar İspanya ve 1.6 milyon hektar ile Çin izlemektedir.

Sahip olduğu toplam tarım arazisinde organik tarım alanının payı en yüksek olan ülke ise yüzde 30.2 ile Lihtenştayn olup onu yüzde 21.3 ile Arjantin, yüzde 16.9 ile de İsveç izlemektedir.

Ayrıca, tüm dünyada organik gıda pazarının; dünya organik tarım ticaretine ve iç pazar tüketimine konu olan değeri 59 milyar dolardır. Bu değer % 45’i ABD tarafından gerçekleştirilirken, bunu Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Kanada ve İtalya izlemektedir. Dünyada kişi başına en çok ürün tüketen ülkeler arasında İsviçre, Danimarka, Lüksemburg, İsveç, Almanya, ABD, Kanada ve Fransa gelmektedir. Türkiye’de de organik tarım alanında devam eden reformlarla birlikte alt sektöre yönelik artan uluslararası ilgi karşılanmaya çalışılmaktadır. Türkiye şu anda ürettiği neredeyse tüm sertifikalı organik gıda ürünlerini, çoğunluğu Avrupa olmak üzere (yaklaşık % 85’ini) ihraç etmektedir. GAP tarafından yürütülmüş olan GAP Organik Tarım Kümesi Projesi, bu bölgenin ve Türkiye’nin organik üretim kapasitesini yükseltmiş olup benzer projelerin yürütülerek potansiyelin daha da geliştirilmesi beklenmektedir.

Türkiye geneline bakıldığında, tahıl ve tahıl ürünlerinin tüketimi ilk sırada yer almaktadır. Tahıl grubu tüketimini takiben ikinci sırada sebze tüketimi gelmektedir. Et ve et ürünlerinin protein açısından çok önemli gıda maddeleri olmasına rağmen Türkiye genelinde yüzdesi diğer gıda gruplarının tüketimleri içerisinde şu an için sadece %3’tür. Süt ürünlerinden en fazla tüketim alışkanlığına sahip olunan ürünler yoğurt ve çeşitli peynirlerdir.

Buna ek olarak, “helal gıda” üretimi potansiyeli çoğunluğu Müslüman olan Türkiye için önemli fırsatlar sunmaktadır. GİMDES’e göre; dünyada 2 milyar nüfusa sahip İslam dünyasının helal gıda talep potansiyeli 860 milyar ABD doları olmasına rağmen, bunun ancak %14’ü karşılanabilmektedir.

Bu konuda Türkiye’nin 2014 Ulusal Planında tedbir 177’de “İslam ülkelerine yapılan ihracatta helal gıda standardı sorununun ortadan kaldırılması için uluslararası düzeyde kabul gören helal gıda standartlarının ihraç mallarda kullanımının yaygınlaştırılması için Türkiye’de yerleşik uluslararası kuruluşlarla işbirliği içinde çalıştay, seminer ve raporlama faaliyetleri yapılacağı ve ülkelerin uyguladığı helal gıda standartları incelenerek, ürünler bazında ülkelere göre standartların yer aldığı bir yayın hazırlanması” ifade edilmiştir.

Konu ile alakalı olarak 2017 yılında 7060 sayılı kanunla; helal uygunluk değerlendirme kuruluşlarını akredite etmek, bu kuruluşların ulusal veya uluslararası standartlara göre faaliyette bulunmalarını ve bu suretle düzenledikleri belgelerin ulusal ve uluslararası alanda kabulünü temin etmek üzere kamu tüzel kişiliğini haiz, idari ve mali özerkliğe sahip, özel bütçeli Helal Akreditasyon Kurumu kurulmuştur.

1.4 Sektörün Alt Sektörleri Ve Etkileşim Halinde Olduğu Diğer Sektörler

Gıda sanayi, hammaddesinin büyük bölümünü tarım sektöründen elde etmektedir. Yapılan bir değerlendirmeye göre ülkemizde tarımsal ürünlerin ortalama %35-40'ı sanayide değerlendirilirken, bu oran gelişmiş ülkelerde %60-80 arasında değişmektedir. Alt sektörler bazında bu oran %3 ile 100 arasında değişmektedir. Yeterli hammadde üretimi yanında, kaliteli, istikrarlı ve sürdürülebilir hammadde üretmek de oldukça önemlidir (Tablo 6).

Tablo 6: Bazı Tarım Ürünlerinin Sanayide Kullanma Oranları

Tarımsal Ürün	Sanayide Kul.Oranı (%)	Tarımsal Ürün	Sanayide Kul.Oranı (%)
Şekerpancarı	100	Kırmızı et	6-7
Çay	100	Beyaz et	5
Fındık	95	Domates	20-30
Ayçiçeği	90	Meyve	9-10
Makarnalık buğday	65	Sebze	5-6
Süt	40	Üzüm	3-5

Gıda sanayinin tarım dışında, mal ve hizmet aldığı ulaşım (karayolu, demiryolu taşıması), enerji (elektrik, gaz, su), ambalaj, makine ve ekipman ile haberleşme, bankacılık ve sigortacılık perakende ve lojistik sektörleriyle sıkı işbirliği ve iletişimi bulunmaktadır. Alt sektörlerde yan ürünler fazladır ve değerlendirilmektedir. Özellikle yem sektörü tarafından satın alınarak değerlendirilen çok çeşitli ürünler bulunmaktadır.

1.5 Sektörün Bölgesel Yapısı Ve Kümelenmeler

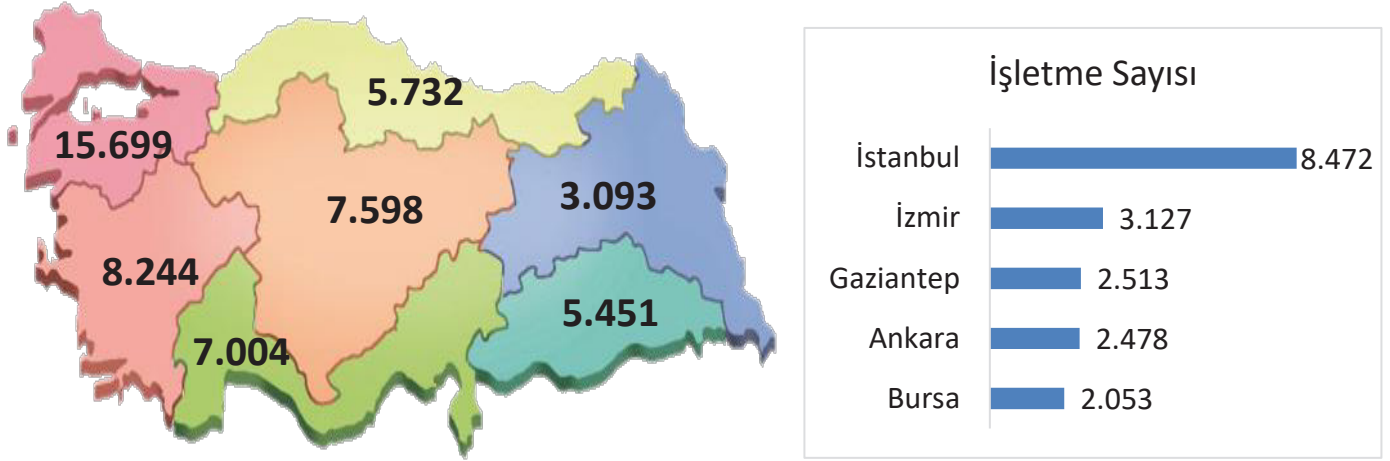
Tarihsel olarak kümelenme yaklaşımının gelişimine bakıldığında, dünyanın en büyük ekonomisine sahip olan ve özellikle Dünya Ekonomik Forumu Küresel Ekonomik Raporlarında da ön sırada yer alan Amerika Birleşik Devletleri'nin bu alanda öncü bir rol oynadığı görülmektedir. Bilişim teknolojilerinin gelişmesinde önemli bir yere sahip olan Silikon Vadisi, Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan ilk kümelenme örneği olmuş ve bu alanda kaydedilen başarı kısa zamanda gıdadan tekstile, inşaat malzemelerinden savunma sanayine ve eğitime birçok alanda kümelerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Türk sanayisinin rekabet edebilirliğinin ve verimliliğinin yükseltilerek, dünya ihracatından daha fazla pay alan, ağırlıklı olarak yüksek teknoloji ürünlerin üretildiği, nitelikli iş gücüne sahip, çevreye ve topluma duyarlı bir sanayi yapısına dönüşümünü hızlandırmak için belirli bir rekabet edebilirlik ve sürdürülebilirlik potansiyeli taşıyan, ulusal düzeyde önemi haiz ve ağırlıklı olarak imalat sanayinde faaliyet gösteren kümelenme teşebbüslerini desteklemek amacıyla, Bakanlığımız Sanayi Bölgeleri Genel Müdürlüğü tarafından, 15 Eylül 2012 tarihli ve 28412 sayılı Resmi Gazete'de "Kümelenme Destek Programı Yönetmeliği" yayımlanmış ve söz konusu yönetmeliğin uygulanmasına dair faaliyetlere başlanmıştır.

Türkiye'de gıda ve içecek sanayine ilişkin KOBİ'ler hemen hemen her yerde bulunmaktadır. Gıda ve içecek sanayine ilişkin bölge bazında kümelenmenin sırasıyla Marmara, Ege, İç Anadolu ve Akdeniz Bölgelerinde yoğunlaştığı görülmüştür. İl bazında bakıldığında ise; İstanbul, İzmir,

Gaziantep, Ankara, ve Bursa illerimizde gıda ve içecek ürünlerinin imalatına yönelik işletmelerin ağırlık kazandığı tespit edilmiştir.

Şekil 2: Bölgelere Göre Gıda ve İçecek İşletme Sayıları ve En Fazla İşletmeye Sahip İller

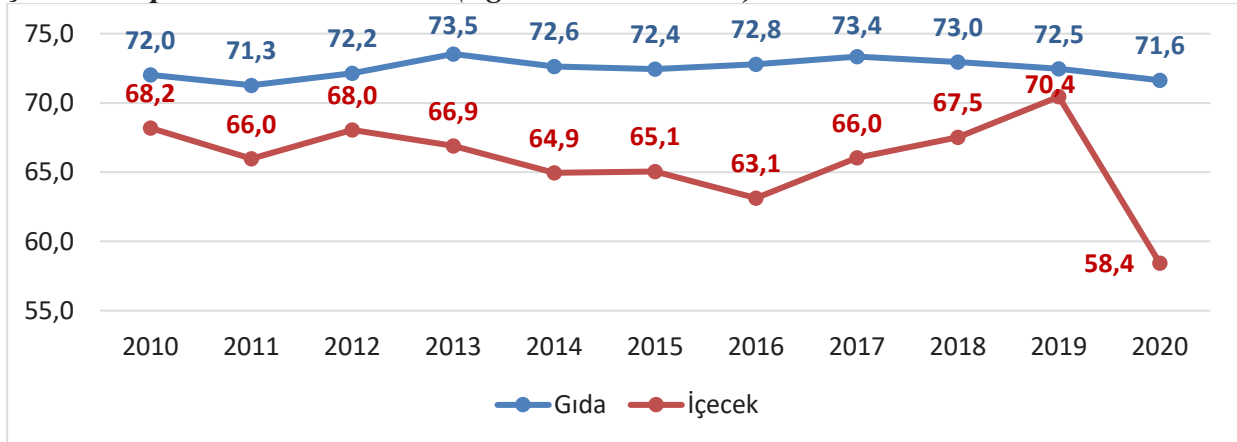

Kaynak: Girişimci Bilgi Sistemi, 2019

1.6 Sektörün Kapasite Kullanımı

Merkez Bankası'nın sektörde faaliyet gösteren işyerlerine yaptığı anket verileri neticesinde gıda ürünleri imalatı sektöründe kapasite kullanım oranı 2020 yılında bir önceki yıla göre 0,9 puanlık bir düşüş yaşarken 2010 yılına göre 0,4 puanlık bir düşüş göstererek % 71,6 olmuştur. İçecek sanayinde ise bir önceki yıla göre 12 puanlık düşüş, 2010 yılına göre ise 9,8 puanlık bir düşüş yaşanmıştır ve 2020 yılında sektörün kapasite kullanım oranı % 58,4 olarak gerçekleşmiştir. (Şekil 3). Yaşanan düşüşlerde covid-19 pandemisinin etkisi büyüktür.

Şekil 3: Kapasite Kullanım Oranı (Ağırlıklı Ortalama %)

Kaynak: Merkez Bankası, EVDS

1.7 Sektörün İşyeri Sayısı ve İstihdamı

SGK verilerine göre 2020 yılında gıda ürünleri imalatında 489.386 sigortalı çalışan, içeceklerin imalatında ise 16.855 sigortalı çalışan bulunmaktadır. (Tablo 7).

Tablo 7: Sektörün İşyeri Sayısı ve İstihdamı

Yıl	Gıda Ürünlerinin İmalatı		İçeceklerin İmalatı	
	İşyeri Sayısı	Sigortalı Çalışan Sayısı	Girişim Sayısı	Sigortalı Çalışan Sayısı
2015	41.975	441.794	648	15.104
2016	41.896	434.823	658	14.695
2017	42.846	446.064	665	15.624
2018	43.427	444.535	669	15.869
2019	45.097	446.144	681	15.827
2020	46.008	489.386	706	16.855

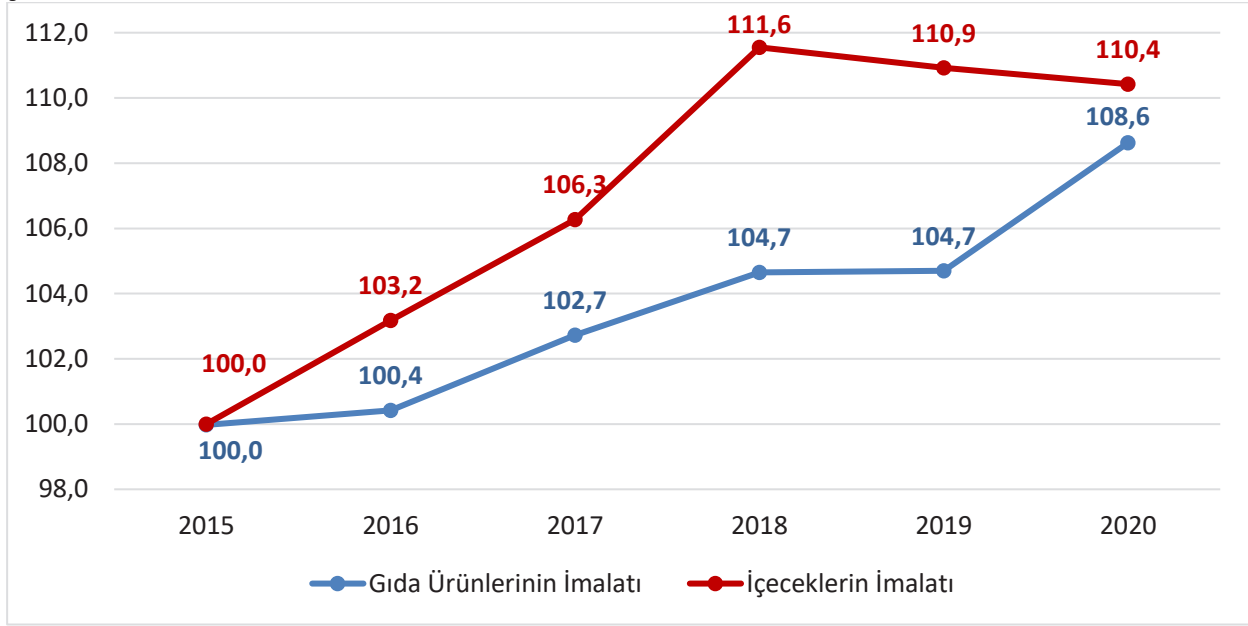
Kaynak: SGK (Her yılın aralık ayı verileridir.)

2015 yılında gıda sektöründe 41.975 işyeri faaliyet gösterirken işyeri sayısı yaklaşık % 9,6 artış ile 2020 yılında 46.008'e yükselmiştir. Gıda sektörüne ilişkin istihdama bakıldığında ise 2015 yılında sektörde 441.794 sigortalı çalışan bulunurken 2020 yılında yaklaşık % 10,8'lik artışla 489.386 kişiye ulaştığı görülmektedir.

2015 yılında içecek sektöründe ise 648 işyeri faaliyet gösterirken işyeri sayısı yaklaşık % 9'luk artış ile 2020 yılında 706'ya yükselmiştir. İçecek sektöründe 2015 yılında sigortalı çalışan sayısı 15.104 olup, 2020 yılında % 11,6'lık bir artışla 16.855'e ulaşmıştır.

TÜİK İstihdam Endeksi, 2020 yılında gıda ürünleri imalatı sektöründe bir önceki yıla göre 3,9 puan artarken içeceklerin imalatı sektöründe pandeminin de etkisiyle 0,5 puanlık bir azalma yaşanmıştır.(Şekil 4).

Şekil 4: İstihdam Endeksi Yıllık Ortalama

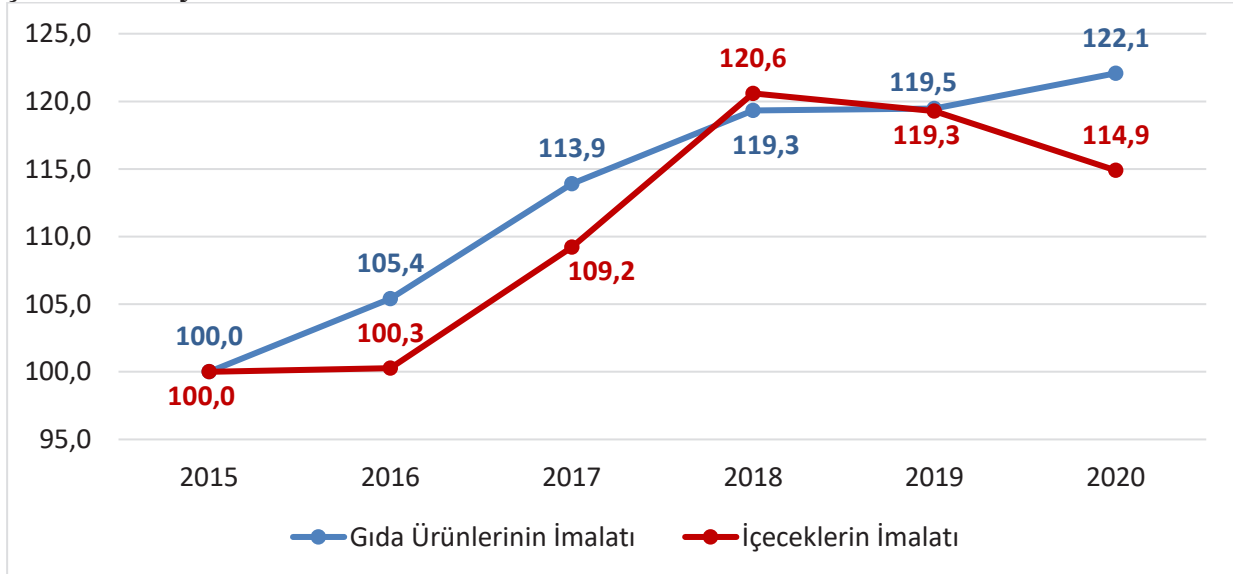

Kaynak: TÜİK (2015=100, 4 Dönem Ortalaması)

1.8 Sektörün Üretim Endeksi

TÜİK verilerine göre; 2019 yılında 119,5 olan yıllık ortalama gıda sektörü üretim endeksi, 2020 yılında 122,1 olarak gerçekleşmiştir. İçecek sektöründe 4,4 puanlık bir düşüş yaşanmış ve 2020 yıllık ortalama üretim endeksi 114,9 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 5: Sanayi Üretim Endeksi Yıllık Ortalama

Kaynak: TÜİK (2015=100)

1.9 Gıda Ve İçecek Sanayi'nde Katma Değer

TÜİK 2019 Faktör Maliyetiyle Katma Değer İstatistikleri'ne göre; gıda sanayinde faaliyet gösteren işletmeler tüm imalat sanayi sektörleri içinde en yüksek katma değeri oluşturmuşlardır.

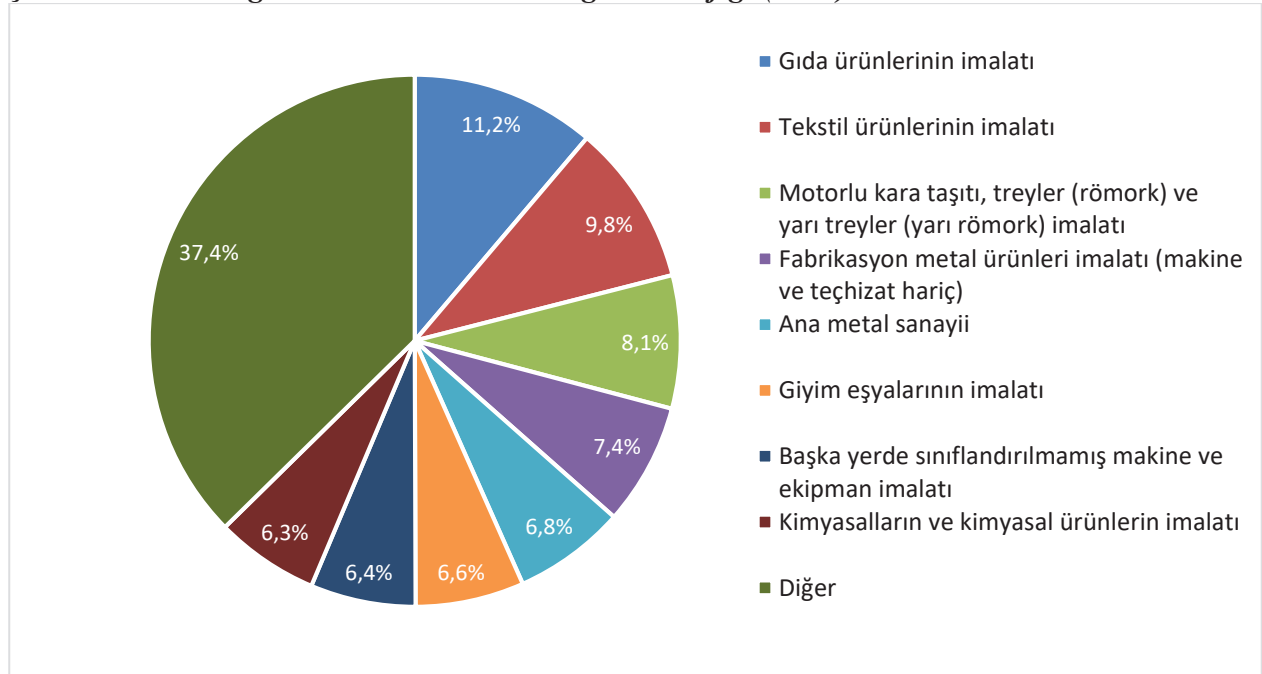
Gıda ve içecek sanayi sektör toplam katma değeri, 2010 yılında 13 milyar TL iken, 2019 yılında % 342 oranında artarak 57,5 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 8: Gıda ve İçecek Sanayinde Sektör Bazında Katma Değer (Milyar TL)

SEKTÖRLER	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Gıda Ürünlerinin İmalatı	11,6	14,1	15,8	18,7	22,1	26,3	31,6	36,6	44,6	53,9
İçeceklerin İmalatı	1,4	1,4	1,5	1,6	1,8	2,1	2,2	2,7	3,1	3,6
Toplam	13,0	15,5	17,3	20,3	23,9	28,4	33,8	39,2	47,7	57,5

Kaynak: TÜİK

Şekil 6: Katma Değerin Sektörlere Göre Dağılım Grafiği (2019)

Kaynak: TÜİK

İmalat sanayinin bölümlerine göre oluşturulan faktör maliyetiyle katma değerde en yüksek paya sahip sektörler sırasıyla %11,2 ile gıda ürünlerinin imalatı, % 9,8 ile tekstil ürünlerinin imalatı ve yine % 8,1 ile motorlu kara taşıtı, treyler ve yarı treyler imalatı olarak gerçekleşmiştir.

1.10 Sektörün Ciro

Gıda ve içecek imalatı sektörü 2019 yılında yaklaşık 378,2 milyar TL ciro elde etmiştir. 2019 yılı gıda ve içecek sanayi cirosunun sanayi sektörü içindeki payı ise % 14,99 olarak gerçekleşmiştir. (Tablo 9).

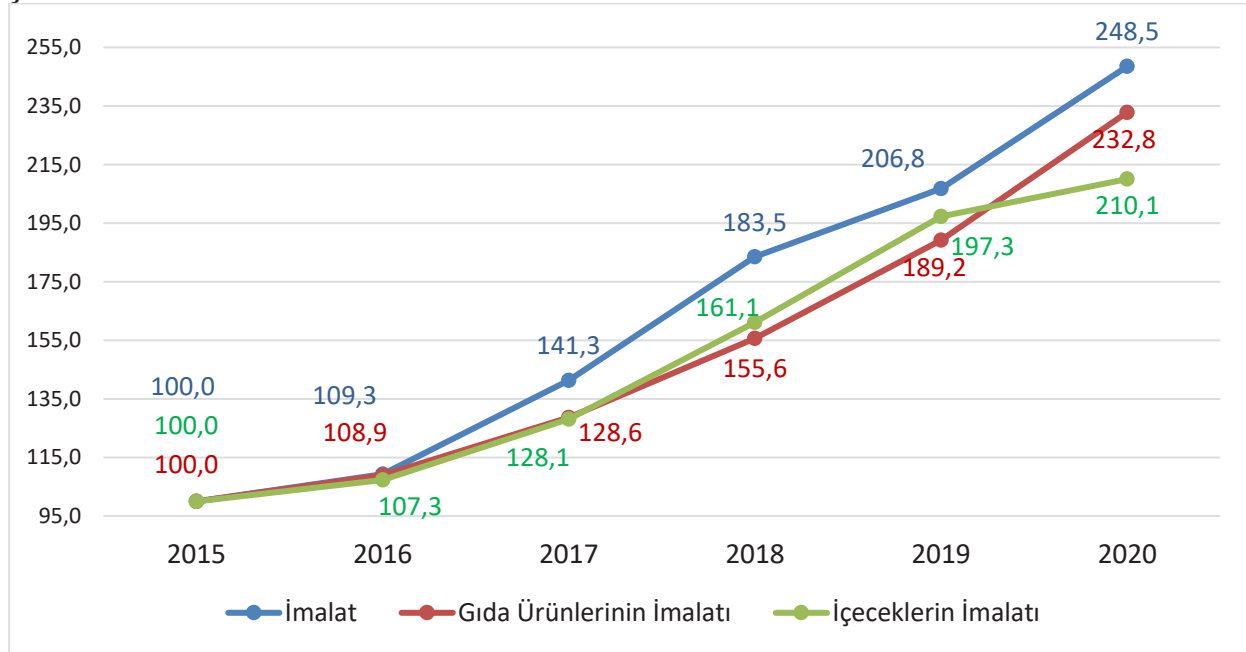
Tablo 9: Sektörün Ciro

SEKTÖR	2019	
	Ciro (TL)	Oran
Gıda Ürünlerinin İmalatı	360.027.551.243	14,27%
İçeceklerin İmalatı	18.198.696.551	0,72%
Gıda ve İçecek İmalatı Toplamı	378.226.247.794	14,99%
İmalat Sanayi	2.523.560.478.980	100,00%

Kaynak: TÜİK

Gıda ve içecek sanayi, ciro endeksinde her yıl düzenli bir artış göstererek pozitif trendini korumuştur. (Şekil 7).

Şekil 7: Sektörün Ciro Endeksi

Kaynak: TÜİK, (2015=100)

1.11 Sektörün Ar-Ge Faaliyetleri

Gıdanın, insan yaşamının en temel ihtiyacı olması ve toplum sağlığı açısından kritik önem taşıması, gıda üretim-tüketim zincirini günümüzün en önemli konularından biri haline getirmiştir.

Bu nedenle gıda sanayinde, tüm üretim-tüketim zincirinin dahil edildiği AR-GE, teknoloji geliştirme ve inovasyon odaklı çalışmaların geliştirilmesi ve örnek projelerin desteklenmesi büyük önem taşımaktadır.

TÜİK'in verilerine göre 2018 yılında gıda ve içecek sektöründe toplam 351,8 milyon TL değerinde ar-ge harcaması yapılmış olup bu değer 2019 yılında 304,2 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılında bir önceki yıla göre imalat sanayinin ar-ge harcamalarında artış yaşanırken sektörün ar-ge harcamalarında düşüş yaşanmıştır. Sektör, 2019 yılında imalat sanayi ar-ge harcamalarının % 1,7'sini gerçekleştirmiştir.

Tablo 10: Sektörün AR-GE Faaliyetleri (TL)

SEKTÖR	Harcama	2015	2016	2017	2018	2019
İmalat Sanayi	Personel	2.312.094.426	3.220.674.603	4.445.830.309	5.546.574.975	7.147.343.467
	Makine-Teçh.	425.333.009	472.583.084	469.931.596	846.581.457	940.944.701
	Sabit Tesis	138.953.317	97.962.545	105.055.475	262.655.632	278.721.393
	Diğer Cari	2.302.249.867	3.751.909.063	4.794.101.059	6.877.302.960	9.436.528.195
	Bilgisayar Yazılımları	0	0	46.984.707	152.647.509	93.742.169
	Fikri Mülkiyet	0	0	79.401.095	62.347.835	49.489.606
	TOPLAM	5.178.630.619	7.651.096.266	9.941.304.241	13.748.110.368	17.946.769.531
Gıda Ürünleri İmalatı	Personel	60.431.852	82.186.260	139.451.024	169.761.381	184.563.570
	Makine-Teçh.	14.522.984	16.148.315	10.404.063	56.337.235	17.056.020
	Sabit Tesis	5.755.477	6.968.021	3.746.784	3.982.044	5.211.265
	Diğer Cari	32.597.929	57.736.931	86.332.994	115.406.285	113.209.023
	Bilgisayar Yazılımları	0	0	118.354	257.044	86.930
	Fikri Mülkiyet	0	0	91.825	18.447	29.490
	TOPLAM	113.308.242	163.519.706	240.145.044	345.762.436	297.772.593
İçecek İmalatı	Personel	2.188.572	2.806.232	2.673.056	4.443.397	4.579.276
	Makine-Teçh.	411.353	458.798	26.350	67.051	126.053
	Sabit Tesis	1.086.343	0	0	2.565	125.565
	Diğer Cari	2.676.177	741.141	752.493	1.530.743	1.576.964
	Bilgisayar Yazılımları	0	0	1.460	0	0
	Fikri Mülkiyet	0	0	0	0	0
	TOPLAM	6.362.445	4.006.171	3.453.359	6.043.756	6.407.858

Kaynak: TÜİK

Ar-Ge Merkezleri

Güncel veriler ışığında gıda ve içecek sektöründe faaliyet gösteren 61 adet Ar-Ge merkezi bulunmaktadır. Bunlar aşağıdaki tabloda listelenmiştir.

	AR-GE MERKEZİNİN ADI	İL
1	Aep Anadolu Etap Penkon Gıda Ve Tarım Ürünleri San. Ve Tic. A. Ş. Mersin	Mersin
2	Ak Gıda San. Tic. A.Ş.	Sakarya
3	Aksuvital Doğal Ürünler Gıda San. Ve Tic. A.Ş.	İstanbul
4	Altaş Yağ Su Ve Tarım Ürünleri Gıda İnşaat Otomotiv Nakliyat Sanayi Ve Ticaret Anonim Şirketi	Ordu
5	Altıparmak Gıda San. Ve Tic. A.Ş.	İstanbul
6	Apharma Sağlık Ürünleri A.Ş.	İstanbul

7	Aromsa Besin Aroma Ve Katkı Maddeleri Sanayi Ve Ticaret A.ş.	Kocaeli
8	Ayşenur Ve Turan Gıda Kontrol Laboratuvarı A.ş.	İstanbul
9	Bahçivan Gıda Sanayi Ve Ticaret A.ş.	Kırklareli
10	Besler Gıda Ve Kimya San. Tic. A. Ş	İstanbul
11	Beta Gıda San. Ve Tic. A.ş.	Adana
12	Continental Confectionery Company Gıda Sanayi Ve Ticaret Anonim Şirketi	Tekirdağ
13	Danone Tikveşli Gıda Ve İçecek San. Ve Tic. A.ş	Kırklareli
14	Dardanel Önentaş Gıda San. A.ş.	Çanakkale
15	Detay Gıda Sanayi Ve Ticaret A.ş	İstanbul
16	Dimes Gıda San. Ve Tic. A. Ş.	İzmir
17	Döhler Gıda Sanayi A. Ş. (Karaman)	Karaman
18	Döhler Gıda Sanayi Anonim Şirketi (İstanbul)	İstanbul
19	Drops Gıda Sanayi Ve Ticaret Anonim Şirketi	Niğde
20	Durukan Şekerleme San. Ve Tic. A.ş.	Ankara
21	Durum Gıda Sanayi Ve Ticaret Anonim Şirketi (arbella)	Mersin
22	Edge Gıda Yem Çevre Sağlığı Analiz Ve Laboratuvar Hiz. Arge Danışmanlık Hizmetleri San. Tic. Ltd. Şti.	İzmir
23	Eker Süt Ürünleri Gıda San. Ve Tic. A.ş	Bursa
24	Eksun Gıda Tarım Sanayi Ve Ticaret Anonim Şirketi	Tekirdağ
25	Elvan Gıda Sanayi Ve Ticaret A.ş.	İstanbul
26	Endemix Doğal Maddeler A.ş.	Kocaeli
27	Eti Gıda Sanayi Ve Ticaret A.ş.	Eskişehir
28	Euro Gıda Sanayi Ve Ticaret Anonim Şirketi	İzmir
29	Gedik Tavukçuluk Ve Tarım Ürünleri Ticaret Sanayi A.ş.	Uşak
30	K.f.c. Gıda A.ş.	İzmir
31	Kayseri Şeker Fabrikası A.ş. Ar-ge Merkezi	Kayseri
32	Kerevitaş Gıda Sanayi Ve Ticaret A.ş.	Bursa
33	Kervan Gıda San. Ve Tic. A.ş.	İstanbul
34	Kızılay İçecek A.ş	Afyonkarahisar
35	Maysa Gıda Sanayi Ve Ticaret A.ş.	İstanbul
36	Muratbey Gıda San. Tic. A.ş.	Uşak
37	Muratbey Üretim Teknolojileri	Uşak
38	Niyazi Önen Gıda San. A.ş.	İstanbul
39	Nuvita İlaç Ve Kimya Sanayi Ticaret Anonim Şirketi	İstanbul
40	Pak Gıda Üretim Ve Pazarlama A.ş.	Kocaeli
41	Panagro Tarım Hayvancılık Gıda Sanayi Ve Ticaret A.ş.	Konya
42	Pınar Entegre Et Ve Un Sanayii Anonim Şirketi	İzmir
43	Pınar Süt Mamulleri Sanayii A.ş.	İzmir
44	Polen Un Ve Gıda Katkı Maddeleri San. Ve Tic. A.ş.	İstanbul
45	Sbs Bilimsel Bio Çözümler San. Ve Tic. A.ş.	İstanbul
46	Sunar Mısır Entegre Tesisleri San Ve Tic. A.ş.	Adana
47	Sütaş Süt Ürünleri A.ş.	Bursa
48	Şölen Çikolata Gıda San. Ve Tic. A.ş. (gaziantep)	Gaziantep
49	Şölen Çikolata Gıda San. Ve Tic. A.ş. (istanbul)	İstanbul

50	Tat Gıda Sanayi A.ş.	Bursa
51	Tayaş Gıda San. Ve Tic. A.ş.	Kocaeli
52	Tören Gıda Sanayi Ve Ticaret A.ş.	Gaziantep
53	Tunay Gıda Sanayi Ve Ticaret A.ş.	Erzincan
54	Uludağ İçecek Türk A.ş.	Bursa
55	Unilever Sanayi Ve Ticaret Türk A. Ş.	İstanbul
56	Unilever Sanayi Ve Ticaret Türk A.ş. (sarigazi)	İstanbul
57	Unmaş Unlu Mamüller Sanayi Ve Ticaret A.ş.	İstanbul
58	Ülker Bisküvi Sanayi A.ş.	Kocaeli
59	Ülker Çikolata Sanayi A.ş.	İstanbul
60	Yayla Agro Gıda Sanayi Ve Nak. A.ş.- Mersin Fabrika Ar-ge Merkezi	Mersin
61	Yörükoğlu Süt Ve Ürünleri San. Tic. A.ş	Antalya

Kaynak: STB Ar-Ge Teşvikleri Genel Müdürlüğü

1.12 Sektörün Elektrik Tüketimi

2019 yılı verilerine göre tüm Türkiye’de gerçekleşen 254.942 GWh’lik elektrik tüketiminin yaklaşık %3’ü gıda, içecek ve tütün ürünleri imalatı yapan işletmeler tarafından gerçekleştirilmiştir. (Tablo 12)

Tablo 12: Tüketici Gruplarına Göre Elektrik Tüketim Oranları

Tüketici Sınıfı	Toplam GWh	%
Gıda, İçecek ve Tütün Ürünleri İmalatı	7.677	% 3
Sanayi Tüketimi	113.344	% 44,5
Türkiye Toplamı	254.942	% 100

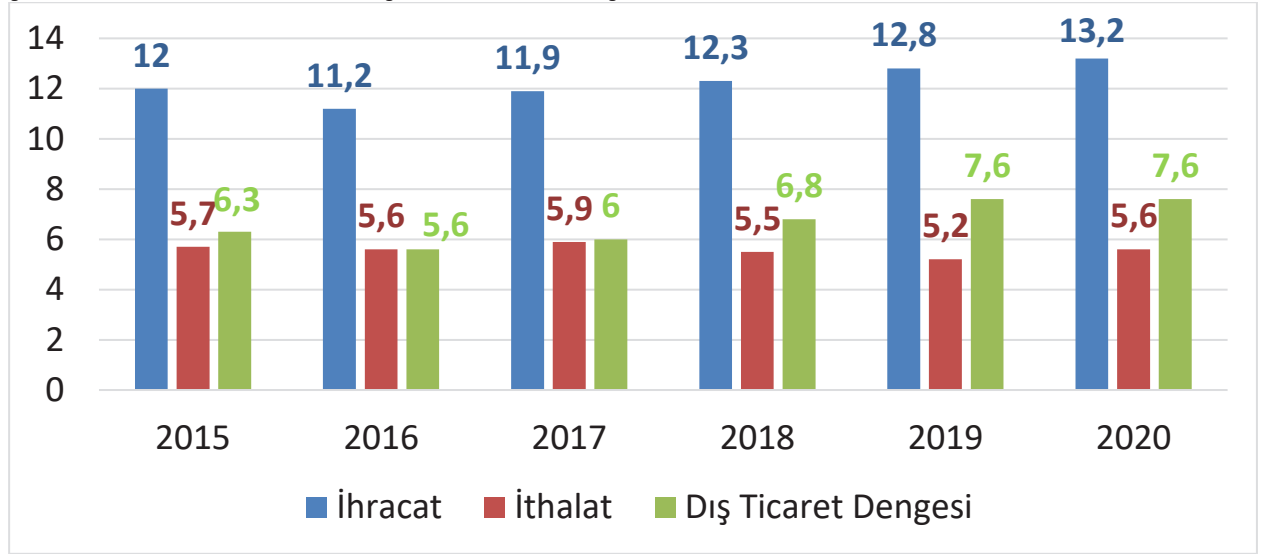
Kaynak: Enerji İşleri Genel Müdürlüğü, Denge Tabloları (2019 yılı verileridir)

1.13 Sektörün Dış Ticareti

Ülkemiz, gıda ve içecek sektöründe dünyanın 22’inci büyük ihracatçısı konumunda yer almaktadır. (Kaynak:UN Comtrade, BEC, 2020)

Gıda ve içecek sanayinin ihracatı Ülkemizin bulunduğu bölgede yaşanan politik sorunlar neticesinde 2016 yılında düşüş yaşamış olsa da sektör, 2017 yılı ile birlikte tekrar artış trendine girmiştir. 2020 yılında sektör ihracatı 13,2 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir. Sektör ihracatının toplam ihracat içindeki payı 2020 yılında % 8,2 olarak gerçekleşmiştir.

2020 yılında ülke olarak toplam ihracatımız yaklaşık 160,6 milyar dolar olarak gerçekleşmiş olup Şekil 8’de görüldüğü gibi gıda ve içecek sektöründe 13,2 milyar dolar ihracat gerçekleşirken ithalat 5,6 milyar dolar ve dış ticaret dengesi 7,6 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 8: 2015-2020 Gıda ve İçecek Sektörü Dış Ticareti

Kaynak: TÜİK (ISIC Rev.4), 2020 verileri geçicidir. (Milyar Dolar)

Türkiye gıda ve içecek sektörü her yıl olduğu gibi 2020 yılında da yüksek oranda dış ticaret fazlası vererek ülke ekonomisine olumlu katkıda bulunmuştur. İhracatın daha da artırılması konusunda hammadde girdilerinin daha ucuza temin edilmesi ve kalite kriterlerinin sağlanması gerekmektedir.

Gıda ve içecek sanayinde ihracatın ithalatı karşılama oranı 2013 yılındaki % 195 düzeyinden 2020 yılında % 235'lere yükselmiş olup, ülke ekonomisine olumlu katkısı devam etmiştir.

Gıda ve İçecek sektörü gerçekleştirdiği dış ticaret sayesinde ülkemiz ekonomisine yıllara göre hep pozitif etki sağlamış ve dış ticaret fazlası vermiştir. Sektör bunun yanında ülkemize gelen yabancı turistlere gıda ve içecek sağlamaktadır. Sektör bu kapsamda, ülke ekonomisine dış ticaret için gerekli masrafları yapmadan ülkemize gelen yabancılara gıda ve içecek satmaktadır. Sektör bu yönüyle de değerlendirildiğinde, yabancıların tükettiği gıda ve içecek değerinin, sektörün dış ticaret fazlasına eklenmesi gerektiği düşünülmektedir. Sektörün 2020 yılı dış ticaret fazlası olan 7,6 milyar dolara 2,8 milyar dolar daha eklendiğinde sektörün söz konusu gerçek dış ticaret fazlası 10,4 milyar dolara ulaşmaktadır. Pandeminin etkisiyle bu alanda 2019 yılına göre düşüş gerçekleşmiştir.

Tablo 13: Yıllara Göre Turizmde Gıda ve İçecek Harcamaları

Yıllar	Yabancıların Harcama Türlerine göre Ülkemizde Yaptığı Yeme-İçme Harcamaları (Milyar Dolar)
2015	6,2
2016	5,1
2017	5,9
2018	5,9
2019	6,8
2020	2,8

Kaynak: TÜİK

1.14 Sektörün Maliyet Bileşenleri

Gıda ve içecek sanayinde başlıca üretim maliyetleri hammadde, işçilik ve enerji giderlerinden oluşmaktadır. Faaliyet alanı tarımsal hammaddenin satın alınması, sonrasında işlenerek yüksek kaliteli gıda ve içecek ürünlerine dönüştürülmesidir. Bu sürecin odak noktasında yer alan üretim aşamasındaki en önemli konular; enerji kullanımı, sera gazı emisyonları, kaynak ve atık yönetimi, su ve atık su yönetimi ile ambalajlamanın iyi bir şekilde planlanarak yürütülmesidir. Bununla birlikte sektörün üretimine uygun teknolojinin eklenmesi, sektörün maliyet kalemlerini ciddi oranda azaltacaktır.

Diğer taraftan gıda ve içecek sanayisi için endüstriyel tipte tarımsal üretimin yeterince yapılmaması, tarımsal ham maddelerimizde kalite sorunu ve ham madde fiyatlarının yüksek oluşu maliyet kalemlerini arttırmaktadır.

Gıda ve içecek sanayinin iklim değişikliği üzerine etkisini, enerji kullanımından, atıklara özellikle ambalaj atıklarının etkilerini en aza indirmek için iyi tarım ve çiftçilik uygulamalarını geliştirmek gibi önceliklere yer verilmesi durumu, sektörün maliyetine ve ülke ekonomisine önemli bir katkı sağlayacaktır.

1.15 Sektörün Geleceği

Türkiye; gıda ürünlerinin üretimi, işlenmesi, Avrupa ve Ortadoğu pazarlarına ihracatı konusunda bölgesel üs konumundadır. Tarımsal çeşitliliği ve uygun iklimi ülkenin gıda işleme sektörüne sürekli hammadde tedarik etmesine imkan verirken gıda ve içecek alanında büyük bir ihracatçı konumunda olmasını sağlamaktadır.

Buna karşın Ülkemiz, dünya gıda ticaretinden % 1,6 civarında oldukça düşük bir pay almaktadır. Aynı zamanda, temel sorun Türkiye’de tarımın sanayiye istenen kalite ve miktarda sürdürülebilir şekilde hammadde sağlayamamasıdır. Yapılan bir değerlendirmeye göre, ülkemizde tarımsal ürünlerin ortalama % 30’u sanayide kullanılırken, bu oran gelişmiş ülkelerde % 60-80 arasında değişmektedir. Günümüzde ülkeler iklim, ürün çeşitliliği, genetik zenginlik gibi sahip oldukları avantajlarını ekonomik ve milli değer haline getirme çabası içerisine girmiştir.

Bu nedenle gıda sanayinin rekabet gücünün artırılması gerekmekte, bu ise ancak sektördeki yapısal değişimlerin hızlandırılması ile mümkün görülmektedir. Bunun için tarım ve gıda sanayinin entegrasyonu yaygınlaştırılmalı, hammadde üretimini artırıcı ve çeşitlendirici faaliyetlere yer verilmeli, küçük işletmelerin etkinlikleri artırılmalı, gıda sektörünün bütün dallarında teknolojik yenilenmeye gidilmeli, kalite yönetim sistemleri etkin bir şekilde uygulanmalıdır.

TÜBİTAK tarafından yayınlanmış olan Ulusal Gıda Ar-Ge ve Yenilik Stratejisi’nde ülkelerin karşılaştırmalı üstünlük düzeylerinin artarak, sürdürülebilirlik ilkeleri ile şekillendiği bir dünyada stratejik bir alan olan gıda sektöründe disiplinler arası Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerine odaklanılmasının bir gereklilik olduğu ve birçok ülkenin ulusal stratejilerini belirleyerek bu alanda sürdürülebilir büyümeyi sağlamak amacıyla mekanizmalarını şekillendirdiği ifade edilmektedir.

11. Kalkınma Planı (2019-2023) 23 Temmuz 2019 tarihli ve 30840 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Plan kapsamında sektörle alakalı olarak aşağıdaki tespit ve tedbirler yer almaktadır.

- Artan gıda talebi, iklim değişikliği, şehirleşme, toprak ve su kaynakları ile tarımsal ürünler ve üretici üzerinde baskı oluştururken; değişen iklime uygun bitki ve hayvan türlerinin

geliştirilmesi, çevre ve biyolojik çeşitliliğin korunması önem kazanmakta, daha az kaynakla gıda talebinin karşılanabilmesi için nitelikli işgücü ve teknolojiye ihtiyaç artmaktadır.

- Gelişmiş ülkelerin, yeni nesil uygulamalarla ticari üstünlüklerini devam ettirmeleri beklenirken, gelişmekte olan ülkeler de teknolojiye dayalı küçük tarım işletmeciliğini desteklemenin yanı sıra büyük ölçekli üretimlerle gıda zincirinde rekabetçi olma çabasıdadır.
- Giderek önemi artan toprak ve su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı, gıda güvenliği ve tarımsal nüfusun yerinde muhafaza edilmesi, ülkemizde kırsal kalkınma desteklerinin artırılması, tarımda daha fazla teknoloji ve bilgi kullanımı ile girdi kullanımının etkinleştirilmesi, pazarlama kanallarının çeşitlendirilerek üretimin talebe uygun yönlendirilmesi çabaları artmaktadır.
- Gıda dağıtım zincirindeki aracılık ve lojistik maliyetlerini azaltmayı teminen tarımsal üretimde örgütlü yapı güçlendirilecektir.
- Gıda lojistik ve depolama hizmetlerini uluslararası standartlarda sunacak, daha rekabetçi bir yapının oluşturulmasını sağlayacak düzenleme yapılacaktır.
- Tarım ürünlerinde arz ve rekolte tahminlerinin sağlıklı yapılabilmesine imkân veren bir erken uyarı sistemi kurularak, gıda ürünlerinde fiyat dalgalanmasının büyük veri ve ileri analitik yöntemler kullanılarak yakından takip edileceği Ürün Gözetim Mekanizması hayata geçirilecektir.
- Taze meyve-sebze piyasasında mevsimselliği ve yüksek fiyat artışlarını dengeleyici bir unsur olarak teknolojik örtü altı üretim ile modern sulama sistemleri desteklenecektir.
- Gıda kontrol laboratuvar altyapısı güçlendirilecek, kontrol hizmetlerinin etkinliği artırılabilecektir.
- Gıda güvenliğini teminen etkin stok yönetimi, arz zincirinde kayıpların azaltılması, israfın önlenmesi, piyasaların düzenlenmesine yönelik kural ve kapasitelerin geliştirilmesi sağlanacaktır.

Özetle Plan kapsamında kaynakların etkin kullanımı ve gelişen teknoloji ışığında güvenli, sürdürülebilir, denetlenebilir ve şeffaf bir gıda üretim sisteminin önümüzdeki dönemde tesis edilmesi ve buna bağlı olarak gıda kaynaklı enflasyonun azaltılması amaçlanmaktadır.

Üretim faaliyetlerinden azami yararı sağlamak için tarım ve gıda sektörlerinde yapılan çalışmaların bilim ve teknolojinin gösterdiği şekilde yürütülmesi zorunludur. Türkiye açısından tarım ve gıda sektörlerinden elde edilecek gelir artışı toplum refahı, zenginliği ve yaşam kalitesini arttırmada önemli bir potansiyele sahiptir. Küreselleşme olgusu içerisinde, çok uluslu tekellerin güç kazanması, gelişmiş ülkelerin tarım ve gıda üzerinde hâkimiyet kurma istekleri, bilim ve teknolojiye baş döndürücü gelişmeler konuyu daha da karmaşık hale getirmektedir.

Bu bağlamda önümüzdeki yıllarda olması beklenen ve öne çıkan başlıca gelişmeler;

- Nanoteknolojilerin uygulanması, üretimde robotların kullanılması,
- Ürünler bazında ülkelerin özelleşmesi, kalite ve marka bilincinin yaygınlaşması,
- Çevre bilincinin yaygınlaşması ve doğal kaynaklar korunması, atıkları yeni ürünlere dönüştüren yöntemlerin geliştirilmesi, yayım ve eğitim çalışmalarının hız kazanması,
- Artan nüfusun beslenmesi için yoğun üretimin kaçınılmaz olarak sürdürülmesi,
- Ürün çeşitliliği ile fonksiyonel gıdaların talep ve tüketimlerinin artması,
- Gıda endüstrisinde ısıl işlem gibi geleneksel teknolojilerin yerine besin elemanlarını daha az tahrip eden çevre dostu teknolojilerin kullanılması,
- Gıdaların daha az hacimde daha yüksek besleyici değerde üretilebilmesi,
- Akıllı mutfak donanımlarının kullanımının yaygınlaşması ve bunun gıdaların hazırlanış biçimleri üzerinde etkisi,
- Gıdaların hijyenik kalitesi, işlenmesi, sınıflandırılması ve paketlenmesinde, biyosensörlerden ve çok amaçlı enzimlerden yaygın ve etkin bir biçimde yararlanılması,
- Tekelleşme eğilimlerinin artması.

Gıda Krizleri Küresel Ağı'nın "2020 Küresel Gıda Krizleri Raporu"na göre Covid-19, dünya çapında hem sağlık, hem sosyoekonomik açıdan şimdiye kadar görülmemiş bir etki oluşturmakta ve daha önce gıda krizinde olan 55 ülkenin ciddi şekilde etkilenebileceği ifade edilmektedir. Bunların yanında net gıda ithalatçısı, petrol ihracatçısı, gelirleri turizm ve dövizle bağlı ülkelerin de salgından daha fazla etkileneceği belirtilmektedir.

Bu öngörü kapsamında değerlendirildiğinde Ülkemiz, net gıda ihracatçısı olması ve petrol ihracatçısı olmaması sebebiyle avantajlı durumda olup önemli miktarda turizm gelirine sahip olması nedeniyle dezavantaja sahiptir.

Türkiye buğday ithalatının yaklaşık yüzde 80'ini Rusya'dan yapmaktadır. İthalatın önemli bölümü makarna, un ve diğer ürünlerin ihracatı için kullanılmakta olup salgın sonrası Rusya buğday ihracatını, Avrasya Ekonomi Birliği de soya, ay çiçeği çekirdeği, kepek gibi ürünleri kotaya bağlamıştır. Türkiye dünyanın en büyük un ihracatçısı konumundadır. Ancak özellikle Rusya ve Avrasya ülkeleri gibi büyük hububat üreticisi ülkelerin ihracat yasakları, Türkiye'yi yem ithalatı ve gıda ürünü ihracatı noktasında olumsuz etkileyebileceği tahmin edilmektedir.

2. SEKTÖRÜN YILLIK DEĞERLENDİRMESİ

2.1 Son Dönemdeki Sektöre İlişkin Türkiye ve Dünyadaki Gelişmeler

Gıda ve içecek sektörünün doğrudan bağlı olduğu ve hammaddesinin çok büyük bir kısmını sağlayan tarım sektörü 2020 yılında bir önceki yıla göre zincirlenmiş hacim endeksi olarak GSYH değerini % 2,8 artırarak ülke ekonomisine önemli katkı sağlamıştır.

Tarımsal üretim miktarları, 2020 yılında bir önceki yıla göre tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerde % 8,7, sebzelerde % 0,3, meyveler, içecek ve baharat bitkilerinde % 5,8 oranında artış gösterdi. Üretim miktarları 2020 yılında yaklaşık olarak tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerde 69,3 milyon ton, sebzelerde 31,2 milyon ton, meyveler, içecek ve baharat bitkilerinde 23,6 milyon ton olarak gerçekleşti.

Gıda fiyatlarındaki artış ve buna bağlı olarak oluşan enflasyon, ülkemizin ve gıda ve içecek sektörümüzün en önemli problemlerinden bir tanesidir. 2020 yılı enflasyon oranı (TÜFE) % 14,6 olarak gerçekleşmiş olup gıda ve alkolsüz içecekler grubunda enflasyon % 20,6 olmuştur. Gıdadan kaynaklanan enflasyonun azaltılması ile çiftçilerimizin istikrarlı bir gelir elde edebilmesi ve tüketicinin makul fiyatla tarımsal hammaddeyi temin edebilmesi amacı üzerine kurulmuş olan ve sekreteryası Merkez Bankası tarafından yürütülen Gıda ve Tarımsal Ürün Piyasaları İzleme ve Değerlendirme Komitesi'nin çalışmaları devam etmekte olup lisanslı depoculuğun geliştirilmesi gibi faaliyetlerin orta vadede gıda fiyatlarını daha stabil hale getireceği değerlendirilmektedir.

Corona virüs pandemisi başlangıcında dünya genelinde var olan panik, insanları kıtlık endişesiyle gıda stoğu yapmaya itmiştir. Evlerde stok yapmak için de genellikle kuru gıdalar, yağ, dayanıklı süt ve et ürünleri tercih edilmekte olup bu alanlarda faaliyet gösteren firmalar üretimlerini artırarak talebe cevap vermeye gayret etmiştir.

Salgın döneminde birçok ülke gıda ve ilaç ihracatını kısıtlamıştır. Örneğin Rusya, Kazakistan, Ermenistan, Belarus ve Kırgızistan 2020 Haziran sonuna kadar gıda ihracatı yapmama kararı almıştır. Bu durum salgın sonrası dönemde de ülkelerin gıda ihracatı konusunda temkinli davranacağına işaret etmekte olup tarım ve gıda alanında kendine yeten ülke olmanın önemi önümüzdeki dönemde artarak devam edecektir.

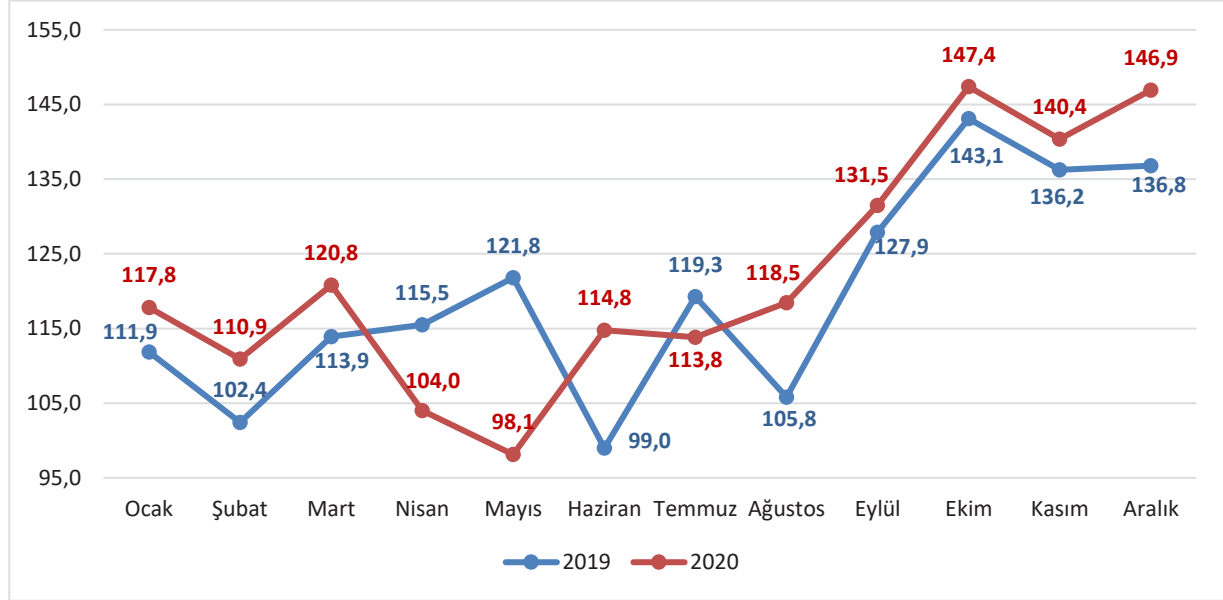
Tarımsal üretimin sürdürülebilir bir şekilde devamı için Tarım ve Orman ve Çevre ve Şehircilik Bakanlıklarımızın ortak çalışmasıyla önemli bir proje yürütülmektedir. Proje kapsamında, Hazineye ait kullanılmayan tarım arazileri, örnek ekilişler için çiftçilerimizin kullanımına açılacaktır. Böylece tarım arazilerimizden en etkin şekilde çiftçilerimizin yararlanması sağlanacaktır.

Pilot uygulama olarak başlatılan bu çalışmada, ilk etapta 9 milyon 700 bin metrekare alanda ekim yapılacak olup hububat, baklagiller, yağlı tohumlar ve yem bitkileri gibi stratejik ürünlerimizin ekilmesi sağlanacaktır.

2.2 Sektörün Üretim Endeksi Değerlendirmesi

Gıda ürünleri imalatı, sanayi üretim endeksi 2020 yılında pandeminin başladığı mart ayından sonra önceki yılın gerisinde kalmış ve haziran ayı itibariyle toparlanma eğilimine girmiştir. Ağustos ayı sonrasında ise sürekli önceki yılın endeksinin üzerinde gerçekleşmiştir. (Şekil 9).

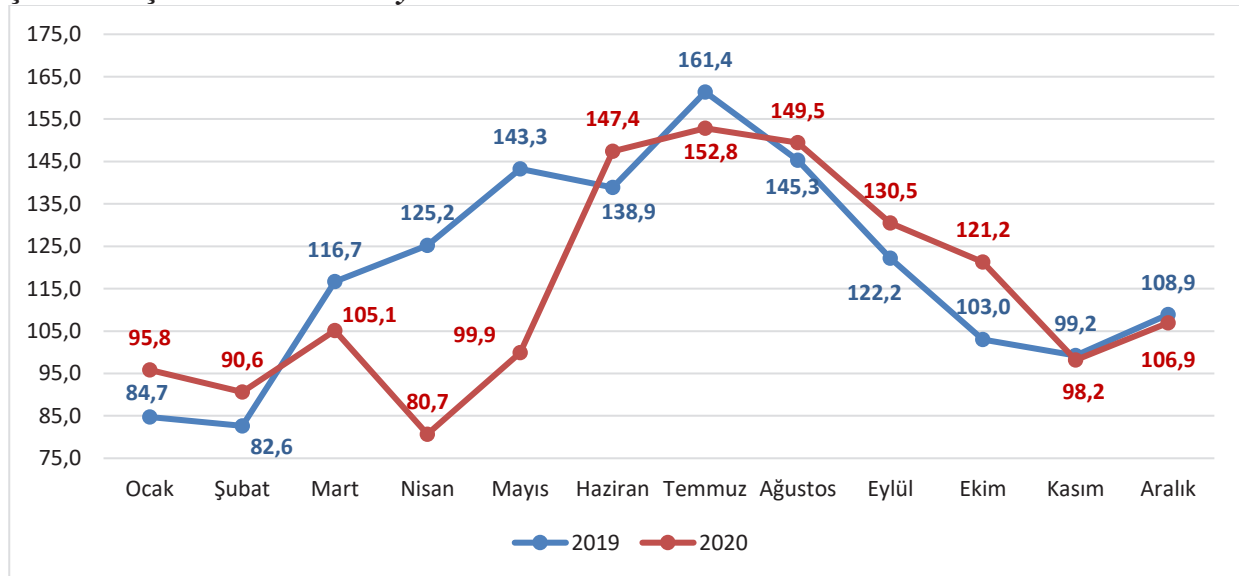
Şekil 9: Gıda Ürünleri İmalatı Sanayi Üretim Endeksi

Kaynak: TÜİK, (2015=100)

İçeceklerin imalatı, sanayi üretim endeksi 2020 yılına önceki yılın endeksinden yüksek olarak başlamasına rağmen covid-19 pandemisi ile birlikte restoran, kafe ve otellerde içecek tüketiminin azalması sebebiyle mart ayından itibaren önemli derecede düşüş göstermiştir. Sektörün sanayi üretim endeksi haziran ayı itibariyle toparlanma eğilimine girerek önceki seneye paralel bir gidişat göstermiştir. (Şekil 10).

Şekil 10: İçecek İmalatı Sanayi Üretim Endeksi

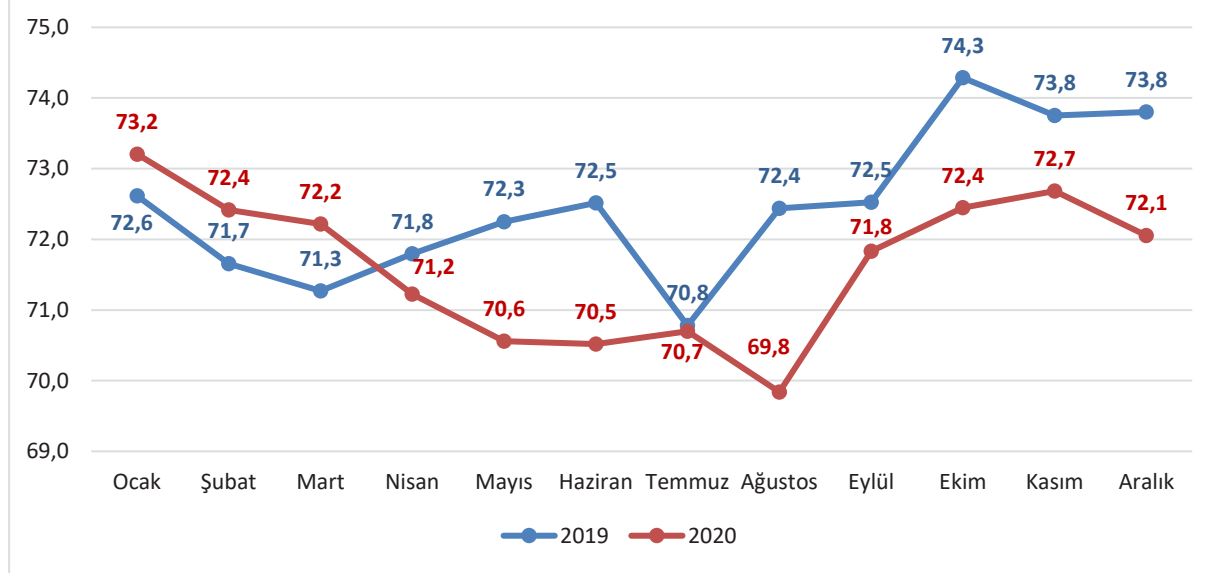

Kaynak: TÜİK, (2015=100)

2.3 Sektörün Kapasite Kullanım Oranı Değerlendirmesi

2020 yılı gıda ürünlerinin imalatı sektörü kapasite kullanım oranı verilerinin aylık bazda panedminin başlangıcı olan mart ayından itibaren önceki yılın gerisine düştüğü ve yıl boyunca önceki yılın gerisinde kaldığı gözlemlenmektedir. (Şekil 11).

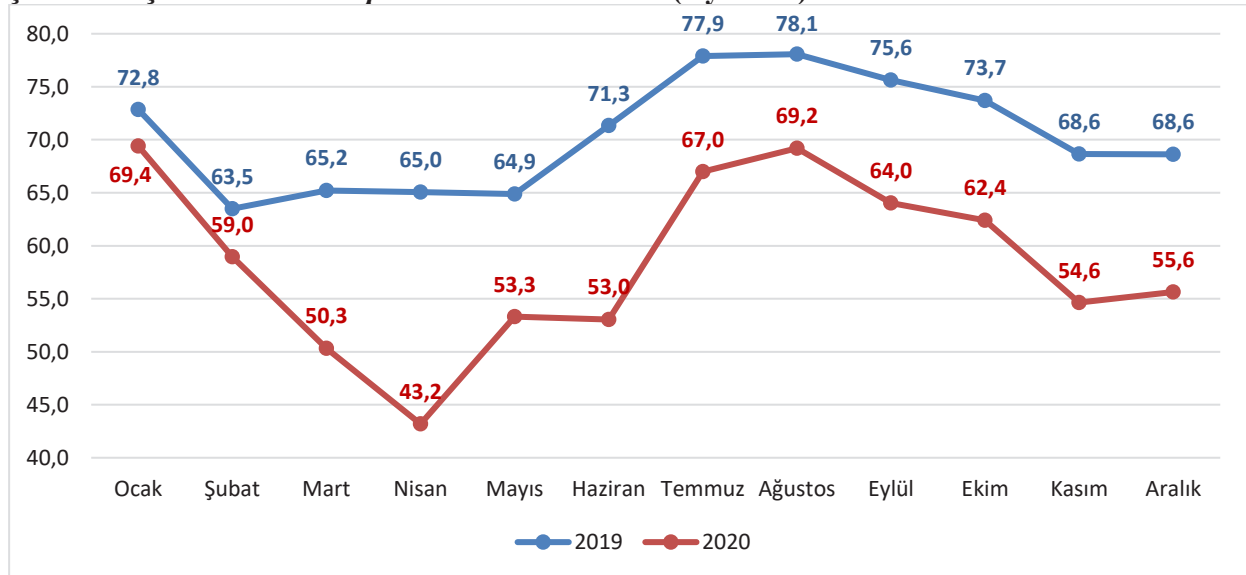
Şekil 11: Gıda Ürünleri İmalatı Kapasite Kullanım Oranı (Aylık %)

Kaynak: T.C. Merkez Bankası

İçeceklerin imalatı sektörünün 2020 yılı KKO verileri incelendiğinde ocak ve şubat aylarında önceki yılın gerisinde kaldığı görülmekte olup panedminin başlangıcı olan mart ayından itibaren makasın daha da açıldığı anlaşılmaktadır. Daha sonra makas biraz kapanmış olsa da sektörün ev dışı tüketim odaklı olmasından dolayı panedminden önemli ölçüde etkilenecek KKO'larının önceki yılın hayli gerisinde kaldığı görülmektedir. (Şekil 12).

Şekil 12: İçecek İmalatı Kapasite Kullanım Oranı (Aylık %)

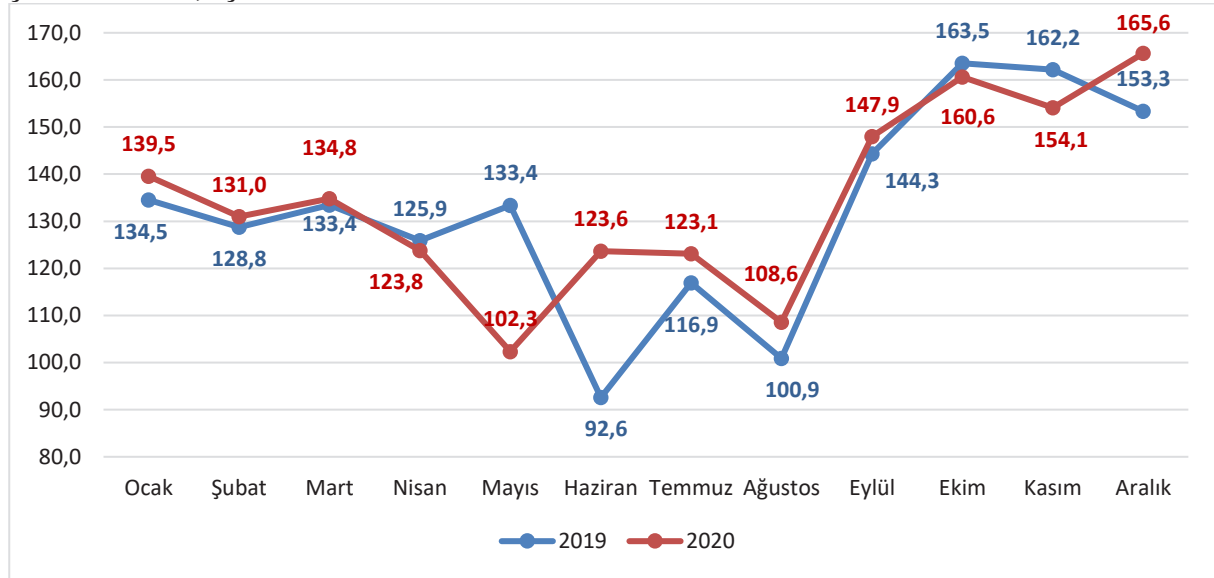

Kaynak: T.C. Merkez Bankası

2.4 Sektörün İhracat ve İthalat Değerlendirmesi

İhracat: TÜİK 2015=100 temel yılı dış ticaret endekslerine göre, 2020 yılının ocak-aralık dönemi ile bir önceki yılın aynı dönemi kıyaslandığında nisan, mayıs, ekim ve kasım aylarında önceki yılın gerisinde kaldığı görülmektedir. Bu anlamda sektörün ihracat miktarının dalgali bir seyir izlediği değerlendirilmektedir. (Şekil 13).

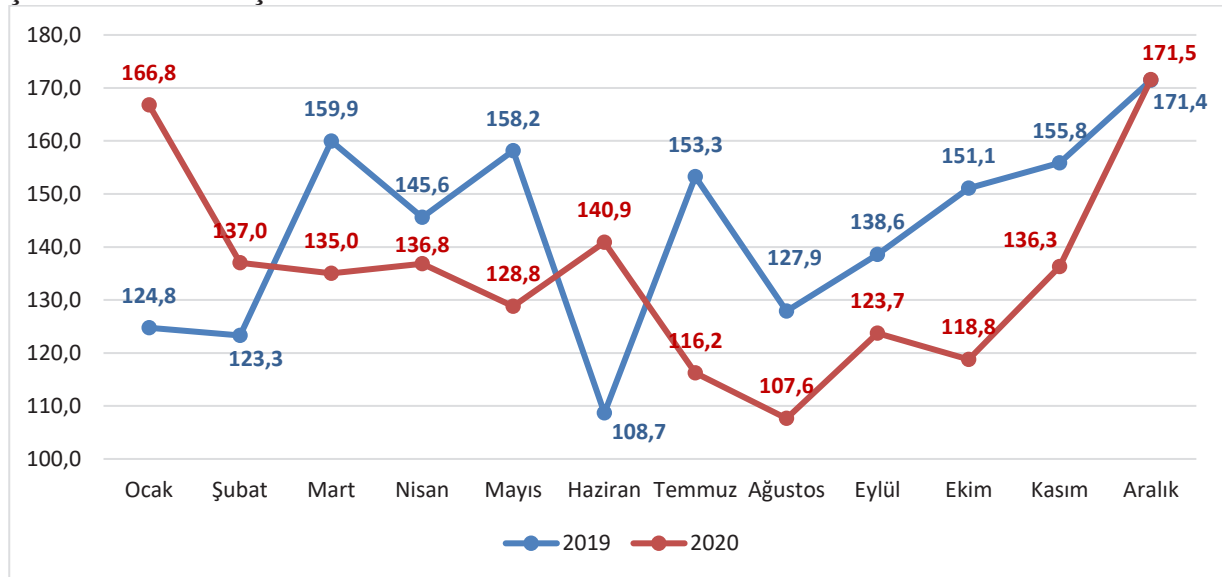
Şekil 13: Gıda, İçecek ve Tütün Sektörü İhracat Miktar Endeksi

Kaynak: TÜİK, ISIC REV.3 (2015=100)

İthalat: Dış ticaret verilerinden hesaplanan 2015=100 temel yılı dış ticaret endekslerine göre, ithalat endeksinde 2020 yılı ocak-aralık dönemine bir önceki yılın aynı dönemine göre bakıldığında en yüksek artış ocak ayında gözlenmiştir. En yüksek düşüş ise temmuz ayında gerçekleşmiştir. (Şekil 14).

Şekil 14: Gıda ve İçecek Sektörü İthalat Miktar Endeksi

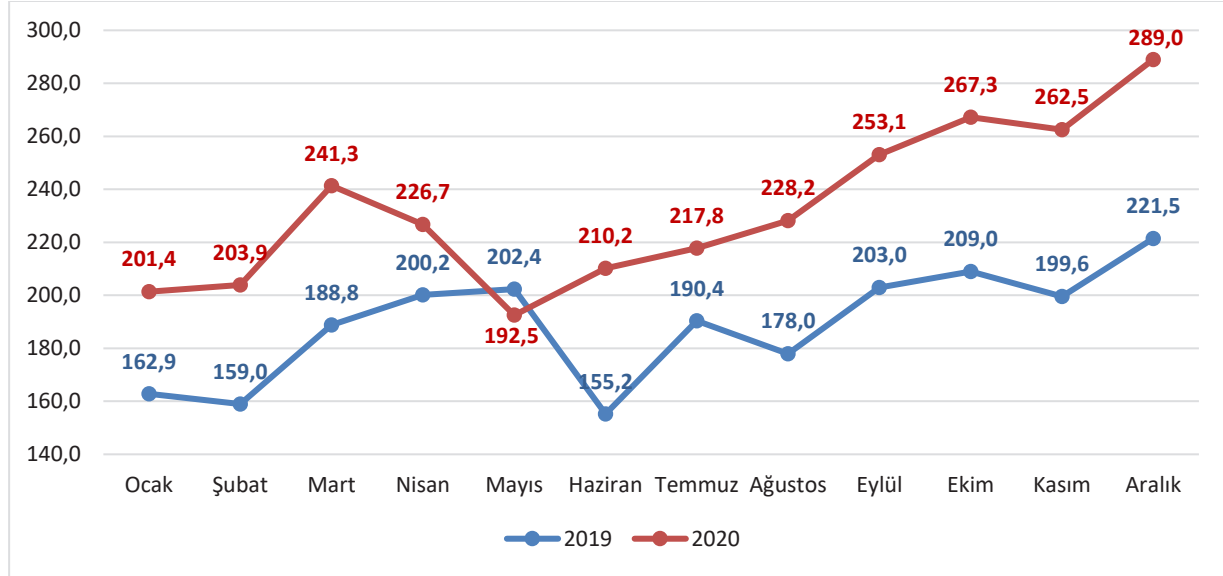

Kaynak: TÜİK, ISIC REV.3 (2015=100)

2.5 Sektörün Ciro Değerlendirmesi

2020 ocak- aralık döneminde gıda ürünleri imalatı ciro endeksinde geçen yıla göre gözle görülür bir artış yaşanmıştır. 12 aylık değerlendirmede, 2020 yılında bir önceki yıla kıyasla mayıs ayı hariç diğer aylarda artış yaşanmıştır. (Şekil 15).

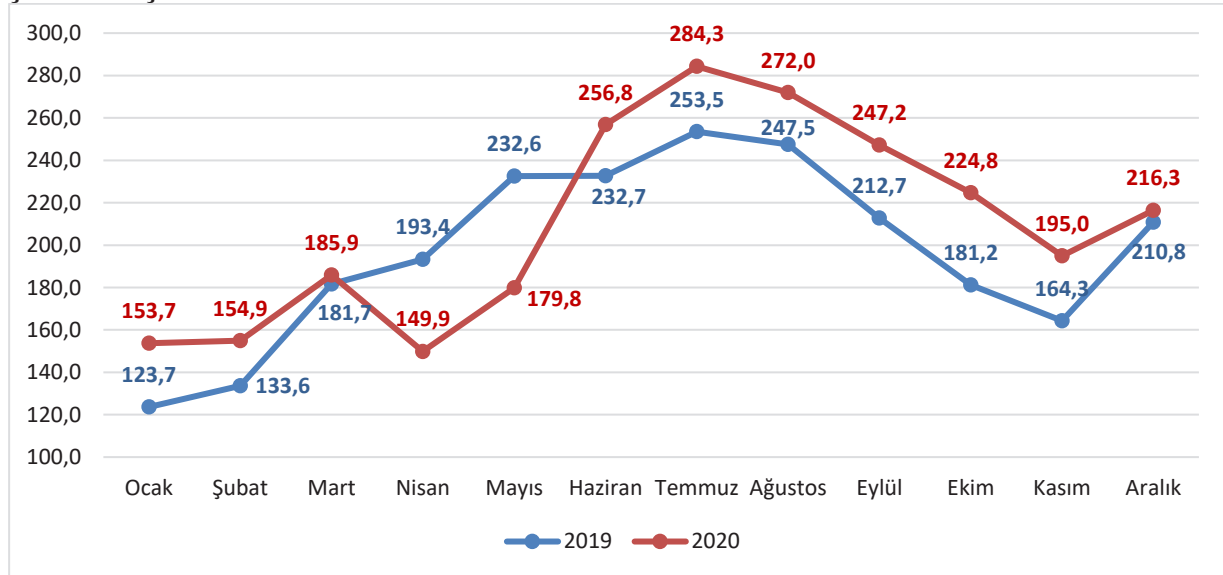
Şekil 15: Gıda Ürünleri İmalatı Ciro Endeksi

Kaynak: TÜİK, (2015=100)

2020 yılı ocak-aralık döneminde içeceklerin imalatı ciro endeksinde, covid-19 pandemisinin başlangıcı olan nisan ve mayıs aylarında yaşanan düşüşün ardından önceki yıla kıyasla sürekli artış gözlemlenmiştir. (Şekil 16).

Şekil 16: İçecek İmalatı Ciro Endeksi

Kaynak:TÜİK, (2015=100)

3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Geçtiğimiz yıl içinde gıda ve içecek sektörümüzün üretim endeksi, pandeminin etkisiyle önceki yıla kıyasla dalgalı bir seyir izlemiştir. Pandeminin başlangıcında düşen üretim endeksi, sonraki aylarda genel itibariyle yüksek seyretmiştir.

Yine pandeminin başlangıcıyla düşüş gösteren ciro endeksinde sonraki aylarda önceki yıllarda yaşanan artış aynı şekilde devam etmiştir.

2019 yılında gerçekleştirilen Ar-Ge harcamaları ise bir önceki yıla göre artmış olup 2019 yılı itibariyle 54 olan gıda alanında faaliyet gösteren Ar-Ge merkezi sayısı 2021 yılında 61'e ulaşmıştır.

Sektörün ihracatı, 2015 ve 2016 yıllarındaki düşüşten sonra 2017 ve 2018 yıllarında artış göstermiştir ve sektör 2020 yılında 7,6 milyar \$ dış ticaret fazlası vermiştir.

Türkiye'de gıda sektörünün durumu ve gelişimi, ekonomik gelişmeye olan çarpan etkisi, ileri ve geri bağlantıları, diğer ilişkili sektörler, istihdam ve döviz girdisi yanında özellikle de kaynak kullanımı yönüyle de değerlendirilmelidir. Bölgesel ve kırsal gelir dağılımının eşitliğinde, gıda ve içecek sektörü önemini ve gerekliliğini korumaktadır. Tüketicinin güvenilir gıda gereksinimini karşılamada önemli bir güç olan gıda sektörüne ilişkin mevzuattaki gelişmeler de tüketici bilincinin artmasına ve gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Sektör, tarımla olan geri bağlantısı ve pazar, dağıtım sektörü, teknoloji ile ilgili olan ileri bağlantıları nedeniyle sürekli gelişme eğilimi göstermektedir. Bu eğilim artan sektörel yatırımlarla da gelişimine devam etmektedir. Sektörün büyüme yapısı ve gelişiminde kayıt dışılık ve haksız rekabet, pazarla entegrasyon, altyapı sorunları ve tarım sektörü ile işbirliği rol oynamaktadır. Bu süreçte bilgi ve verilerin güvenilirliğinin artırılması ve paralel olarak üretim ve tüketim istatistiklerindeki eksiklerin giderilmesi, belirlenen strateji ve hedeflere ulaşılabilmesi açısından önemli görülmektedir.

Gıda enflasyonu Ülkemiz için önemli bir sorun olup arz açığı gıda enflasyonunun ana nedenlerinden biri olarak tanımlanmaktadır. Bu sorun çok boyutlu olmakla birlikte nedenleri incelendiğinde en başta verimin düşük oluşu göze çarpmaktadır. Ülkemizde hisselilik, mülkiyet ihtilafı gibi nedenlerle tarımsal üretimde kullanılmayan araziler ile bazı meralar atıl durumdadır. Atıl tarım arazilerinin tarımsal üretime kazandırılması için gerekli kurumsal ve hukuki altyapı oluşturulması ile bu konuda ilerleme sağlanabileceği değerlendirilmektedir. Hazine arazilerinde tarım yapılmasına yönelik çalışmaların bu anlamda faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Başta kooperatifçilik olmak üzere, üreticiler arasındaki organizasyonlar güçlendirilmeli ve bunların tarım sektörüne yönelik politika belirleme süreçlerine katılımı sağlanmalıdır. Kooperatiflerin dikey entegrasyon yoluyla tarım sektörünün tüm dikey ilişkili katmanlarında var olması ve böylece katmanlar arası işlem maliyetlerinin düşürülmesine yönelik adımların atılması önemli görülmektedir.

Ülkemizde mevcut durumda gıda güvenilirliği noktasında ciddi bir bilgi kirliliği olduğu dikkat çekmektedir. Bu bilgi kirliliğinin ortadan kaldırılması noktasında Türkiye'de endüstriden ve kamudan bağımsız şekilde konumlandırılabilir olan üst kurul niteliğinde bir yapının oluşturulmasının sektöre önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Gıda Sanayi, hijyen anlamında, HACCP (Tehlike Analizi ve Kritik Kontrol Noktaları) ve ISO 22000 Gıda Güvenliği Yönetim Sistemi) standartlarının benimsenmiş olması sebebiyle pandemi şartlarında üretime en hazır sektörlerden biri olarak ön plana çıkmıştır. Pandemi ile birlikte günlük hayatımıza giren maske ve dezenfektan gibi kavramlar ile birlikte bone ve daha fazlası gıda sanayinde hali hazırda kullanılmaktaydı. Bu anlamda gıda sanayi pandemi şartlarında üretime kolay uyum sağlamıştır.

Covid-19 pandemisi sürecinde lojistik sektörüyle beraber gıda sanayi sektörü hayati bir rol üstlenmiş ve insanların yeterli ve besleyici gıdaya ulaşması temin edilmiştir. Sektör bu anlamda başarılı bir sınav vermiştir. Tarımsal üretim ve gıda sanayinin önemi bir kez daha anlaşılmış, gıda güvenliği ve gıda güvencesi hususlarının önemi daha net bir biçimde görülmüştür.

Gıda sanayi de diğer sektörler gibi pandemiden bir ölçüde olumsuz yönde etkilenmiştir. Kapasite kullanım oranları üzerinden sektörün iki ana kolu olan gıda ürünleri imalatı ve içeceklerin imalatı sektörleri özelinde bir inceleme gerçekleştirdiğimizde bu sektörlerinin pandemiden farklı oranlarda etkilendiği gözlemlenmektedir. Pandeminin Ülkemizde görülmeye başladığı Mart 2020'den Nisan 2021'e kadar geçen 14 aylık süre içinde gerçekleşen ortalama kapasite kullanım oranı verileri bundan önceki 14 ay ile kıyaslandığında;

- İmalat sanayi genelinde % 4,8'lik bir azalma yaşanmıştır.

- Gıda ürünlerinin imalatı sektöründe % 1,7'lik azalma yaşanmış olup bu durum sektörün imalat sanayinin geneline göre daha az olumsuz yönde etkilendiğini göstermektedir. Fakat sektörün büyüklüğü düşünüldüğünde bu önemli bir düşüş olarak değerlendirilmektedir. 489.386 çalışan(Aralık 2020), 46.008 işyeri(Aralık 2020), 360 milyar TL ciro(2019)

- İçeceklerin imalatı sektöründe ise kısıtlamalar ile restoran ve kafelerde gerçekleşen tüketimin sınırlandırılması ve turizm sektöründe yaşanan daralma ile kapasite kullanım oranı düşüşü çok daha fazla olmuş ve bu dönemde % 16,4'lük bir düşüş gerçekleşmiştir.

Türkiye gıda ve içecek sanayinde karşılaşılan ve sektörün gelişmesi için atılması gereken adımlar şu şekildedir:

- Gıda, beslenme ve sağlık konularında akademik araştırma sayılarının artırılması.
- Starter kültür, maya, gübre, yem ve ambalaj gibi kritik öneme sahip gıda sanayi ve tarım girdilerinin yerlileştirilerek endüstriyel üretiminin gerçekleştirilmesi.
- Coğrafi işaretli ürünlerin belirlenip kayıt altına alınabilmesi için coğrafi orijin tespiti teknolojilerinin yerli imkanlarla geliştirilmesi.
- Bitkisel yağ sektöründe rafinasyon teknolojilerinde metod birliğinin geliştirilmesi, küçük şirketlerin teknolojilerinin yükseltilmesi ve böylece kimyasal bozulmaların önüne geçilmesi.
- Çevre dostu ve sahte ürün karşıtı etiketlerin geliştirilmesi.
- TAGEM tarafından fonlanan ar-ge projelerinde özel sektörün ağırlığının artırılması.
- Yeni ambalaj formatlarına ihtiyaç duyan firmaların bir araya getirilerek ambalaj üreticilerinin yatırım masraflarına destek olarak istedikleri üretimi gerçekleştirebilecekleri bir mekanizmanın uygulanması.

- Ürün etiketi üzerinden gıda değeri zinciri boyunca sıcaklık gibi değerlerin takip edilmesini sağlayacak teknolojiler üzerinde çalışmaların yapılması.
- Alternatif enerji kaynaklarının kullanılması ile gıdaların işlenmesi, ilgili teknolojilerin geliştirilmesinin ve yaygınlaştırılmasının sağlanması.
- Tarımsal ürün ve kültür balıkçılığı ihracatı yapamadığımız ülkelerle veterinerlik anlaşmaları ve akreditasyon işlemleri yapılarak ihracatın önündeki engellerin kaldırılması.
- İthal edilen glikoz şurubu miktarının dikkate alınarak nişasta bazlı şeker kotası ile ilgili düzenlemenin gözden geçirilmesi.
- Bitkisel atık yağların toplanmasına yönelik teknolojinin geliştirilmesi.
- Zirai ilaç kullanımında denetimlerin artırılarak mevzuata uygun olmayan satışların önüne geçilmesi.
- Aflatoksin oluşumunun engellenmesine yönelik önlemlerin alınması.
- Kapasite raporlarının formatının dahilinde işleme mevzuatı kapsamında yaşanan sıkıntıları engelleyecek şekilde yeniden düzenlenmesi.
- Türk zeytinyağının özellikle Uzakdoğu ülkelerinde tanıtımının yapılması.
- Gıda sanayinde Türkiye'nin prestijinin artırılması ve global bir marka oluşturulması.
- Gıda sektöründe start-up firmaların desteklenmesi.
- Gıda sektöründe atıkların değerlendirilmesi ve israfın önlenmesi için bilinçlendirme çalışmaları yapılması ve ilgili STK'ların kapasitelerinin güçlendirilmesi.
- Araştırmacılar arasında etkileşim ve işbirliğini desteklemek amacıyla Avrupa Bilim ve Teknoloji İşbirliği (COST) Programı benzeri bir Türk Bilim ve Teknoloji İşbirliği Programı'nın (Tr-COST) hayata geçirilmesi, disiplinler arası işbirliğinin güçlendirilmesi, araştırmacı- sanayici iletişiminin güçlendirilmesi.

Kaynakça

- 1) 11. Kalkınma Planı
- 2) <http://www.gidahatti.com>
- 3) Dünya Gıda Dergisi
- 4) FoodDrinkEurope
- 5) hayvancilikakademisi.com/ekonomi/2018-tarimsal-buyume-verileri-aciklandi
- 6) Gıda, İçecek ve Tarım Sektörü Üzerine TÜSİAD Tutum Belgesi, Kasım 2018
- 7) Enerji İşleri Genel Müdürlüğü, <https://www.eigm.gov.tr/>
- 8) TÜİK Veritabanı
- 9) Merkez Bankası Veritabanı
- 10) Ar-Ge Teşvikleri Genel Müdürlüğü
- 11) SGK Veritabanı
- 12) Food Drink Europe
- 13) Un-Comtrade
- 14) Girişimci Bilgi Sistemi
- 15) Gıda ve İçecek Sektör Raporu- 2020